

XII EDUCACIÓ I FORMACIÓ

INTRODUCCIÓ

El sistema educatiu contribueix a la reproducció dels fonaments del patriarcat legitimant la diferenciació entre l'espai reproductiu i productiu i per tant les seues habilitats i coneixements. En aquest apartat hem procurat descriure l'actual sistema educatiu valencià des d'una perspectiva no androcèntrica, tenint en compte el que mostren les dades però també el que emmascaren (Carrasco, 2007). No és una tasca senzilla, doncs hi ha mancances al nostre sistema estadístic, al temps que el seu disseny, perpetua mirar la realitat des de posicions de poder, i per tant perpetua la desigualtat, en aquest cas de gènere, però és obvi també que des d'altres variables estructurals. Hem mirat doncs les dades disponibles des de l'interés de fer emergir les posicions que ocupen les dones valencianes a l'educació i la formació, no obstant això ha estat impossible poder albirar les posicions que aquestes dones ocupen per ser dones però també pel seu origen, hàbitat o classe social, un fet que canviaria radicalment la fotografia realitzada.

El nivell d'estudis de la població és un clar indicador de desenvolupament d'una societat en termes de progrés i assoliment de drets socials. Aquest nivell d'estudis s'acostuma a estudiar fent referència al sistema educatiu, és a dir, que l'objecte de l'anàlisi es presenta habitualment com un sistema (Hernández, 2000). Així doncs, el sistema educatiu valencià s'ha analitzat en alguns treballs precedents destacant-se alguns fenòmens i particularitats situant-nos a partir de l'any 2007 per donar-li continuïtat a un informe publicat per la Generalitat

Valenciana que analitzava la situació de les dones en el sistema educatiu valencià, entre d'altres àmbits, des de 2000 a 2007¹.

Per tant, aquesta anàlisi que presentem del sistema educatiu valencià se centra, aproximadament, en els darrers deu anys (2007 fins 2017) per tal de donar continuïtat a l'informe esmentat i perquè coincideix, a més a més, en què el curs 2016-17 és el darrer amb dades completes disponibles. També perquè la major part de les dades que analitzem considerem com a últim curs el 2016-17 per tractar-se del darrer curs amb dades completes.

1. EXPLORACIÓ DE LA INFORMACIÓ DISPONIBLE

Per a respondre als objectius que plantejem en aquest capítol hem explorat la informació disponible a les principals fonts de dades secundàries, és a dir, les estadístiques que any rere any publica el Ministeri d'Educació a partir de les dades aportades per cada comunitat autònoma. Hem treballat sobretot les estadístiques d'ensenyaments no universitaris i les estadístiques universitàries en els seus diferents apartats i possibilitats d'explotació. També hem consultat l'Informe de Preinscripció Universitària 2019 que publica la Conselleria d'Educació i dades sobre educació de persones adultes d'aquesta mateixa conselleria.

1.1. Les dones a l'educació infantil

L'educació infantil de primer cicle és un element clau en dos aspectes fonamentals: primerament, en termes de capacitats per a la conciliació. Com sabem la cura de les persones dependents continua sent considerada fonamentalment una responsabilitat de les dones, i això genera friccions importants davant de les exigències d'un mercat de treball més i més precari i que reclama dedicació absoluta a les persones que hi són presents. Com es resol aquesta patent contradicció entre les dinàmiques del mercat de treball i les de la cura? En el cas de la criança una de les solucions passa per l'educació infantil, en especial entre els 0 i 3 anys (l'altra són les llicències parentals). Això

¹ Generalitat Valenciana (2009). Las mujeres de la Comunitat Valenciana a principios del siglo XXI 2000-2007.

significa que analitzar l'educació infantil des d'una perspectiva de gènere implica fer-ho com a un element per a poder conciliar mercat laboral i família.

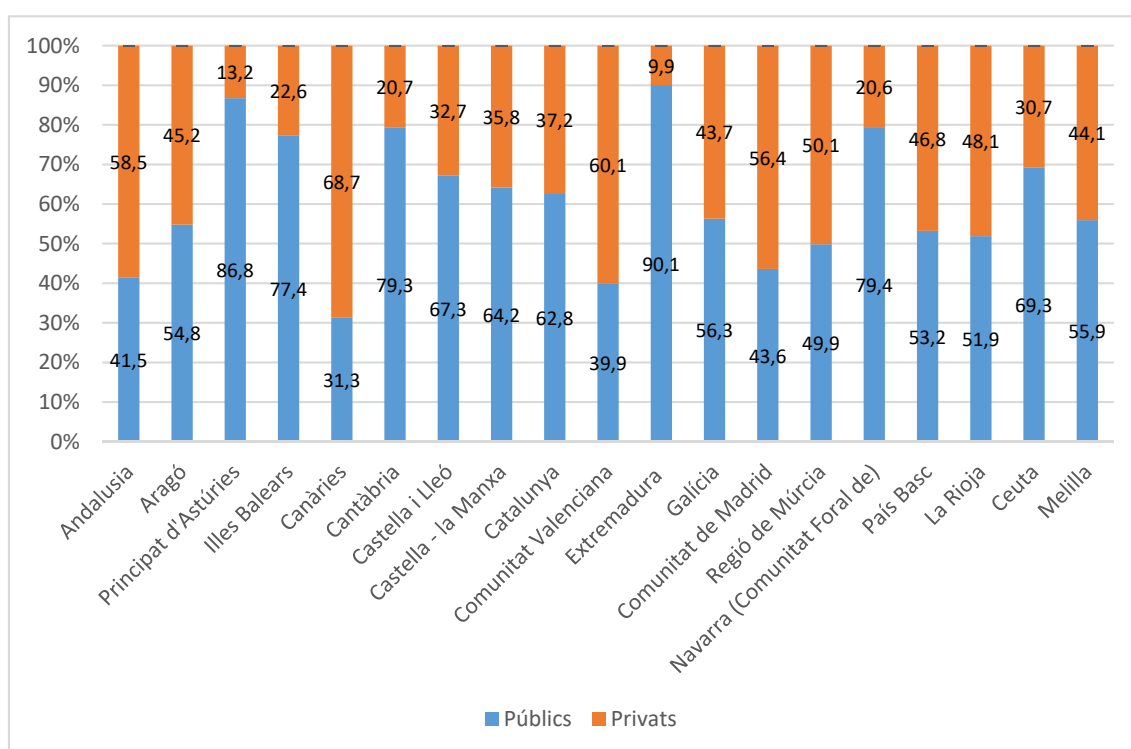
En segon terme per la positiva influència que alguns estudis han identificat per a les xiquetes i xiquets que hi assisteixen. En quant a la classe social hem de tindre en consideració que acudir a centres educatius de primera infància està comprovat que pot contribuir a disminuir les desigualtats educatives posteriors (Cebolla-Boado, Radl, Salazar, 2017). No hem de deixar passar doncs aquesta incidència en la desigualtat perquè això significa que podem estar veient com les oportunitats futures de les classes més desfavorides es limiten per una deficient –i desigual- inversió en escoles, en política familiar i educativa al capdavant, segons els diferents territoris de l'estat (Manzano, 2015). Curiosament ací, com en els cicles educatius fins que s'arriba a l'educació postobligatòria, no resulta tant significatiu la distribució per sexe de l'alumnat – que a més a més és molt equilibrat- sinó el possible efecte que hi té tenir a l'abast i assequible aquestes escoles per a les dones adultes i, com hem vist, per a la futura igualtat de condicions per a xiquetes i xiquets.

Les dades recopilades ens mostren que la Comunitat Valenciana és un dels territoris amb major pes del mercat en la provisió de places per atendre a les xiquetes i xiquets de 0 a 3 anys, un 39,9% del total de places ofertades en el curs 2016-17 en Educació Infantil de 1er cicle són públiques, només Canàries està per sota d'aquesta proporció amb un 31,3% del total de places ofertades des de l'Administració Pública. Al pol oposat trobem a Extremadura amb un 90,1% i a Astúries amb un 86,8%. La mitjana espanyola es situa en un 51,5%. I hem de tindre present que en aquest curs ja s'havia implementat el programa de places públiques de 2 anys de la Conselleria d'Educació del govern valencià i que, a més a més, en l'estadística només es comptabilitzen els centres autoritzats per l'Administració Pública, és a dir, que hi ha una multitud més de centres que atenen als xiquets entre 0 i 3 anys, privats. Una situació que afecta de ple a la nostra estructura social en termes de classe social i en termes sobretot de gènere.

A més a més, el pas del temps ha significat en el cas de la Comunitat Valenciana un major increment del pes del sector privat en l'oferta de places per al primer

cicle d'Educació Infantil: d'un 59,8% en el curs 2006-07 ha passat al 39,9% assenyalat. Una tendència que en Extremadura i Astúries, per exemple, ha sigut d'increment de l'oferta pública.

Gràfic 1. Distribució percentual segons nombre de matrícula en Educació Infantil de 1er cycle segons titularitat del centre. Comunitats Autònomes, curs 2016-17.

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques ensenyaments no universitaris.

En l'educació infantil de segon cycle aquestes xifres varien lleugerament, però a la Comunitat Valenciana continua tenint una presència important l'oferta de titularitat privada. En el curs 2016-17 el percentatge de xiquetes i xiquets matriculats en Educació Infantil de segon cycle en centres educatius públics és d'un 66,6%, dels més baixos si la comparem amb la resta de Comunitats

Autònomes i on la mitjana espanyola es situa lleugerament per dalt de la valenciana, amb un 67,4%.

Tanmateix, volem apuntar un fenomen que caldrà seguir estudiant en els propers anys sobre la situació de l'escolarització en la doble xarxa pública i privada en educació infantil al cas valencià. Les dades dels tres darrers cursos (2016-17, 2017-18, 2018-19) mostren un canvi de tendència que s'ajusta a la política educativa aplicada pel nou govern valencià d'augmentar les places públiques d'infantil, tant en primer cicle, com en segon. Les sèries temporals del sistema valencià d'educació infantil han mostrat durant anys el clar desmantellament de la xarxa pública que ha vingut fent-se des de l'anterior govern conservador amb una política d'incrementar les places en la privada. Tanmateix, en els darrers tres cursos s'observa una incipient canvi de tendència amb un augment encara menut, però gradual de l'aposta per incrementar places en la pública.

Taula 1. Taxes d'escolarització en el 1er i 2n cicle d'Educació Infantil en pública i privada.
Sistema educatiu valencià. Cursos 2016-17, 2017-18 i 2018-19

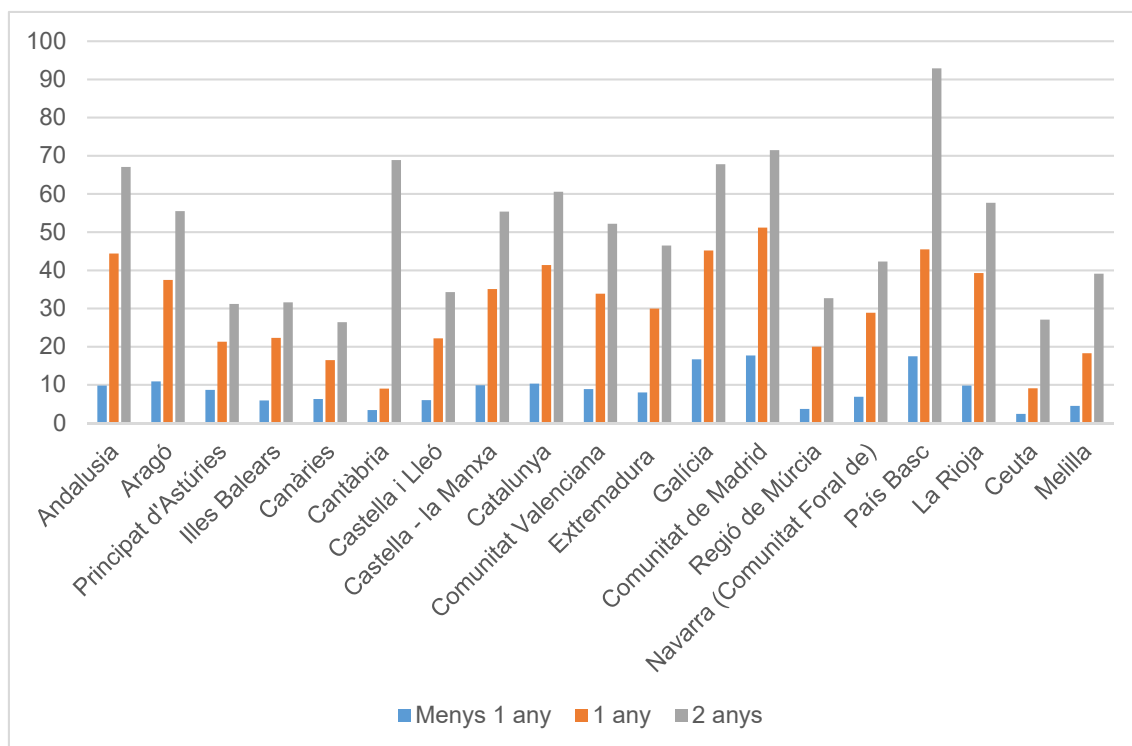
	2016-17		2017-18		2018-19	
	pública	privada	pública	privada	pública	privada
Primer cicle	39,9	60,1	40,3	59,7	42,1	57,9
Segon cicle	66,6	33,4	66,8	33,2	67,5	32,5

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques ensenyaments no universitaris.

És important, però, observar ara la taxa neta d'escolarització, és a dir, la relació percentual entre les xiquetes i xiquets matriculats i el total de la població que potencialment es pot matricular, segons edat, al cicle educatiu al que ens estem referint. En aquest cas, i amb les dades del Ministeri d'Educació (2019), podem apreciar com a mesura que s'incrementa l'edat de les xiquetes i xiquets s'incrementa el percentatge que es troba escolaritzat, a tots els territoris tot i que amb diferències de grau, com s'aprecia al gràfic següent. En el cas de la Comunitat Valenciana les taxes estan per sota de la mitjana espanyola. Al curs 2016-17 el novell d'escolarització era d'un 8,9% en la població de menys d'un

any d'edat, un 33,9% en parlar de les xiquetes i xiquets d'1 any i, finalment, un 52,2% en els de 2 anys; un increment progressiu. Els valors espanyols es situarien lleugerament per sobre: un 10,9%, un 38,4% i un 58,7% respectivament. Entre les Comunitats Autònomes amb major volum de població escolaritzada en aquest primer cicle d'Educació Infantil ens trobem al País Basc amb un 17,5% per a les xiquetes i xiquets de menys d'un any (Madrid presenta un 17,7%), un 45,5% per als que tenen 1 any i, per últim, un altíssim 92,9% per als que tenen 2 anys d'edat.

**Taula 2. Taxes d'escolarització en el 1er cicle d'Educació Infantil per edat (any a any).
Comunitats Autònomes, curs 2016-17**

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques ensenyaments no universitaris.

Per acabar, quan ens referim a l'Educació Infantil no hi ha dubte que s'ha de fer referència al seu cos docent, on la presència de les dones és aclaparant, com també ho és en el Grau d'Educació Infantil. De fet en el curs 2016-17 a la Universitat de València al Grau de Mestra/e en Educació Infantil, un 92,1% del

total del seu estudiantat titulat són xiques i a la Universitat d'Alacant un 93,9%. Lògicament les dades de professorat són congruents amb aquests percentatges, de fet és encara més accentuada la seua feminització. I així, per al curs 2016-17 el cos docent dels centres públics d'Educació Infantil són un 98% dones i un 98,3% en els centres de titularitat privada. Unes xifres que s'han mantingut gairebé idèntiques amb el pas del temps, doncs per al curs 2016-07 trobem que un 98,1% en els centres públics i un 98% en els centres de titularitat privada eren dones.

1.2. Les Dones A l'educació Primària

Com apuntàvem les diferències per sexe entre l'alumnat d'Educació Infantil ni tampoc en Educació Primària són significatives com per a aportar elements d'anàlisi. Sí però considerem important incloure altres indicadors que poden ser rellevants per anar identificant possibles línies de desigualtat de gènere.

En primer lloc, com veiem a l'apartat anterior, el seu professorat, la major part del qual són dones. A la Comunitat Valenciana les xifres ho deixen clar: un 81,4% del total de professorat en el cas dels centres que imparteixen ensenyaments primaris, un 69,3% si imparteixen estudis primaris i d'ESO, i un 67,1% si imparteixen ensenyament primari, ESO i Batxillerat/FP. Cal assenyalar que el grau de feminització en els ensenyaments de règim general és del 70,7%, per tant en el cas dels centres que imparteixen primària i prou, les dones estan més representades, no en els casos següents doncs com veurem als apartats posteriors, les dones van desapareixent conforme s'avança en els cicles educatius. En el cas de les persones que es graduen en els estudis de Magisteri de Primària es comprova que el percentatge de dones és menor que en el cas del Magisteri Infantil, però encara són majoria les dones. Per al curs 2016-17 s'observa que en la Universitat Jaume I és d'un 66,2% el volum de dones que es titulen respecte el total, a la Universitat d'Alacant un 69,1% i a la Universitat de València, un 71,1%.

Si prenem com a referència l'Estat espanyol, es pot veure com en els centres que imparteixen ensenyaments primaris les dones representen un percentatge del 81,4% del total del seu cos docent, que va baixant conforme s'inclouen altres ensenyaments als primaris: centres amb primària i ESO, un 71,8%, i centres amb primària, ESO i Batxillerat/FP, un 67,5%. Dades molt semblants a les valencianes tot i que un poc més accentuada la important presència femenina.

Si incloem a l'anàlisi la titularitat dels centres existeixen diferències però són molt minses. En primer lloc per al curs 2016-17 en el cas dels centres públics el percentatge de mestres dones és d'un 81,6% i en el cas dels privats d'un 74%, proporcions que al curs 2006-07 eren d'un 80,8% i un 78,3%. És cert que podem trobar una important diversitat de tipus de centres segons els cicles educatius

que imparteixen, en especial en el cas de l'escola concertada i privada. Però la presència majoritària de les dones al cos docent és majoritària. Al curs 2016-17 als centres públics que imparteixen Primària i ESO les dones representen un 81% i en els centres privats un 69,1% i en els centres que imparteixen primària, ESO i Batxillerat/FP -tots privats- aquest percentatge és encara menor, un 67,1%.

Cal ací incloure també el cas de l'Educació Especial, on la majoria del cos docent és dona: un 81,7% en l'Estat espanyol i un 82,8% a la Comunitat Valenciana al curs 2016-17. Als centres públics valencians el percentatge és lleugerament major (82,8%) que en els centres privats (78,9%). En els centres d'educació Especial sí que ha baixat el pes de les dones respecte el cos docent amb el pas del temps, doncs en el curs 2006-07 el seu percentatge era d'un 83,4% en els centres públics i un 85,2% en els privats.

Un altre indicador interessant des de perspectiva de gènere en l'Educació Primària és la taxa d'adequació, que trobem resumida en la següent taula.

Taula 3. Taxa d'adequació a 3er i 5é de primària segons titularitat del centre i sexe.
Comunitat Valenciana, curs 2006-07 i 2016-17.

	Centres Públics			Centres Privats	
	Dones	Homes		Dones	Homes
Curs 2006-07					
8 anys- 3er Primària	93,4	91,4		97,3	96,2
10 anys- 5é Primària	89,4	85,8		94,8	93,0
Curs 2016-17					
8 anys- 3er Primària	92,2	89,7		96,2	94,8
10 anys- 5é Primària	88,6	85,1		94,4	92,3

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques ensenyaments no universitaris.

La taxa d'idoneïtat fa referència al grau en què els i les estudiants estan al curs que a priori els pertoca per l'edat que tenen. A aquest respecte hem parat atenció en aquesta idoneïtat en dos punts al cicle de primària: els 8 anys (3er de primària) i els 10 anys (5é de primària) al temps que hem introduït el sexe i la titularitat del centre en dos cursos diferents: 2006-07 i 2016-17. Aquesta taxa d'idoneïtat és emprada freqüentment com un indicador de baix rendiment tot i que s'ha de prendre amb cautela, doncs al darrere de la repetició podem trobar moltes altres raons que sovint han de veure amb l'estructura social en termes de classe social o origen però també manca de recursos per assolir una escola inclusiva en termes de discapacitats.

Tot i així, la taula ens mostra d'una banda la lleugera diferència que hi trobem entre xics i xiques, essent per a d'elles el resultat més afavoridor doncs tenen un major grau d'idoneïtat en les dues edats mesurades, als centres públics i concertats i en ambdós cursos considerats. És a dir, els xics repeteixen curs més que les xiques. L'altre element a considerar és la significativa diferència entre centres públics i concertats, doncs en aquests darrers la taxa d'idoneïtat és més elevada tant en xics com en xiques, és a dir, el grau de repetició és menor. D'altra banda la taxa d'idoneïtat descendeix al passar dels 8 anys als 10 anys i al passar del curs 2006-07 al 2016-17, s'incrementa la repetició de curs conforme els xics i xiques creixen i conforme han passat els anys.

Aquestes taxes estan estretament relacionades amb el grau de repetició. I en aquest cas les dades ens mostren que les dones a l'Educació Primària repeteixen menys que els homes, en concret un 40% del total d'alumnat que repeteix és dona. I el percentatge no varia gens estiguem parlant de la Comunitat Valenciana o l'Estat espanyol, siguin centres privats o públics o estiguem fent referència al curs 2006-07 o al curs 2016-17.

En conclusió, des d'una perspectiva de gènere l'Educació Primària al nostre país podem identificar dues qüestions fonamentals: d'una banda la major presència de les dones al seu cos docent, d'altra el major rendiment acadèmic de les xiques mesurat en el grau de repetició de curs i, consegüentment, en la taxa d'idoneïtat entre edat i curs.

1.3. Les dones a l'educació secundària obligatòria

A l'Educació Secundària Obligatòria, com que és obligatòria, la distribució percentual de la seua matriculació aporta informació escassament significativa. Podem trobar però altres indicadors interessants des d'una perspectiva de gènere. Un d'aquests indicadors és la tria que fa l'estudiantat al 4t curs entre una opció acadèmica més dirigida a seguir amb els estudis de Batxillerat -amb assignatures com Biologia i Geologia, Llatí o Economia-, i una altra opció aplicada, amb matèries com Ciències Aplicades a l'Activitat Professional, Emprenedoria i Tecnologia i que condueix a ensenyaments de caràcter professional. En aquesta doble opció de tria trobem una diferència de més de 10 punts percentuals en el pes que tenen les xiques en l'opció d'estudis acadèmics respecte els aplicats. Més en concret en el cas de l'opció acadèmica trobem en el curs 2016-17 un 53,6% de xiques, essent la mitjana espanyola d'un 52,1%. Segons siga el centre pública o privat a penes canvia la distribució percentual, tot i que en el cas dels centres públics s'accentua aquesta major presència: un 54,8% i un 51,7% en el cas dels centres privats. Per contra, en el cas de l'opció aplicada, trobem que la proporció de dones matriculades és d'un 42,1% i la mitjana espanyola es situa en un 42,3%. Aquests valors esdevenen en un 42,9% en els centres públics i un 40% en els centres privats.

Taula 4. Taxa d'idoneïtat a 1er, 3er i 4t d'ESO segons titularitat del centre i sexe.
Comunitat Valenciana, cursos 2006-07 i 2016-17

	Centres Públics			Centres Privats	
	Dones	Homes		Dones	Homes
Curs 2006-07					
12 anys- 1er ESO	70,0	59,3		83,3	76,0
14 anys- 3er ESO	62,3	54,7		77,7	70,3
15 anys- 4t ESO	59,8	53,5		77,8	70,7
Curs 2016-17					
12 anys- 1er ESO	77,9	69,6		88,2	83,6
14 anys- 3er ESO	69,5	63,0		83,5	77,6
15 anys- 4t ESO	70,0	62,3		82,3	76,6

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques ensenyaments no universitaris.

Analitzant ara les taxes d'idoneïtat de l'estudiantat valencià a 1er, 3er i 4t d'ESO en els cursos 2006-07 i 2016-17 segons sexe i titularitat del centre aprofundeixen en les mateixes tendències que apuntàvem en Educació Primària. Això és que els xics repeteixen en major mesura que les xiques, que als centres concertats la repetició és menor que als centres públics i amb el pas del temps les taxes d'idoneïtat baixen totes, és a dir, que al curs 2016-17 les xiques i xics que estan a la ESO tenen almenys un curs repetit en major mesura que al curs 2006-07.

Aquests valors estan estretament relacionats, com ja hem assenyalat, amb el grau de repetició. De l'anàlisi de les dades disponibles al Ministeri d'Educació podem extraure tres conclusions clares i paral·leles a les anteriors: repeteixen més els xics que les xiques, conforme ha transcorregut els anys, des del curs 2012-13 que és el primer del que tenim dades, es repeteix en menor mesura i en el cas de les escoles de titularitat privada es repeteix menys que en els públics. Si anem curs a curs en 2016-17, es pot apreciar que en 1er els que repetien eren en un 36,6% xiques als centres públics i un 35% als privats. En el cas del 2on curs d'ESO les proporcions són 40,1% i 37,1%. En 3er de la ESO parlem d'un 44,3% i un 35,9%. I per últim en el 4t curs de l'ESO s'observa un 40,7% de repeticions protagonitzades per xiques als centres públics i un 41,5% en els privats.

En quant a la possibilitat de passar de curs amb totes aprovades o amb alguna pendent al 4t curs de l'ESO trobem, de nou, una diferència entre xiques i xics significativa, sobretot perquè marca tendència: les xiques passen de curs sense cap assignatura pendent en un major nivell que els xics. En dades això significa que un 54,7% de l'estudiantat de 4t d'ESO al curs 2015-16 que passa al curs superior sense matèries suspeses són xiques, que esdevé en un 55,7% en el cas dels centres públics i un 53,5% en els centres privats. Per contra, entre aquelles i aquells estudiants que passen de curs amb matèries suspeses les dones no arriben al 50%, més en concret un 47,9% en total, 49,2% en els centres públics i un 44% en els centres privats.

I per últim cal mirar les dades sobre professorat. Algunes d'aquestes dades ja les hem analitzat en l'apartat d'Educació Primària, doncs hi ha molts centres, especialment privats, en els que coincideixen diferents cicles acadèmics. Així

s'observa que al curs 2016-17 als centres d'ESO i Batxillerat/Formació Professional un 57,4% del seu cos docent eren dones, una xifra lleugerament menor que la que presenta el conjunt de l'Estat espanyol que és del 58,2%. Per al curs 2006-07 les dones tenien un pes percentual entre el professorat dels centres (aleshores) d'Educació Secundària i Formació Professional menor, era d'un 52,6% i del 56,2% en el conjunt de l'Estat espanyol.

Conforme avancem en els cicles educatius, s'aperceben diferències entre xiques i xics que podríem dibuixar dues tendències clares: un major rendiment de les xiques, que a més a més opten per itineraris de caràcter més acadèmic que no aplicat, i una disminució del pes percentual de les professores conforme augmenten aquests cicles i amb això el reconeixement social de la seua tasca, ja no és tant cuidar com ensenyar. Tornem doncs a les diferències d'espais que ha marcat històricament el patriarcat.

1.4. Les dones al batxillerat

A diferència dels anteriors apartats comencem ara l'anàlisi de les dades que dibuixen la situació de les dones a l'ensenyament de Batxillerat. Un cicle postobligatori i en el que ja comencem a haver diferències significatives en la distribució de la seua matrícula segons el sexe. Cal assenyalar que segons les dades proporcionades pel Ministeri d'Educació (2019) a la Comunitat Valenciana la taxa d'escolarització es redueix significativament quan s'entra en les edats teòriques per a cursar estudis de Batxillerat. Per al curs 2016-17 aquesta taxa era d'un 88% als 17 anys i d'un 77,1% als 18 anys, mentre que als 16 anys era d'un 94,5%. I de nou la mitjana valenciana es situa per sota de l'espanyola que és d'un 89,8% als 17 anys i d'un 79,5% als 18 anys.

En primer lloc, és destacable que les dones són més presents als estudis de Batxillerat que els homes, però amb una diferència molt lleugera. En el curs 2016-17 del total de persones matriculades en estudis de Batxillerat un 54,2% eren xiques. Una xifra que ve a mantindre's siga com siga la titularitat del centre d'ensenyament: un 55% en el cas dels centres públics i un 52% en el cas dels centres de titularitat privada. Són xifres lleugerament superiors a la mitjana

espanyola que es situa en un 53,1%, 53,9% i un 50,8% respectivament. I a més a més, si tirem la mirada enrere, es mantenen els percentatges pràcticament igual, amb un 54,2% de xiques matriculades en el conjunt de centres educatius que imparteixen Batxillerat i amb un 54,8% en el cas dels centres de titularitat pública i un 52,2% en els de titularitat privada.

Però més enllà de les xifres generals cal anar al detall, a com es distribueix l'estudiant matriculat per branques segons el seu sexe, que és on trobarem les diferències més acusades. D'entrada la taula ens mostra aquestes diferències. Podem veure que les dones són clarament majoria a les branques de Ciències Socials i Humanitats i, sobretot, d'Art.

Taula 5. Distribució percentual de l'estudiantat matriculat en estudis de Batxillerat segons modalitat i sexe. Comunitat Valenciana i Estat espanyol, curs 2016-17.

	DONES	HOMES
	Ciències Socials i Humanitats	
Comunitat Valenciana	58,6	41,4
Estat espanyol	57,6	42,4
	Arts	
Comunitat Valenciana	68,2	31,8
Estat espanyol	67,0	33,0
	Ciència i tecnologia	
Comunitat Valenciana	47,6	52,4
Estat espanyol	46,6	53,4
	Sense distribució	
Comunitat Valenciana	47,8	52,2
Estat espanyol	50,5	49,5
	Total	
Comunitat Valenciana	54,2	45,8
Estat espanyol	53,1	46,9

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques ensenyaments no universitaris.

Com dèiem en el cas dels estudis d'Art, la diferència entre xiques i xics és més acusada. Al curs 2016-17 un 68,2% de les matrícules són realitzades per xiques,

mentre que la mitjana espanyola es situa en un 67%. Segons titularitat del centre vegem diferències menors: un 68% en centres públics i un 70,9% en centres de titularitat privada. Amb el pas del temps aquesta major presència de les dones s'ha vist incrementada doncs en el curs 2012-13 les xifres eren d'un 63,6% en termes generals, un 64% en els centres de titularitat pública i un 58,4% en els de titularitat privada. És destacable aquest increment en els centres privats. En Ciències Socials i Humanitats, a la Comunitat Valenciana, un 58,6% de les matrícules són encapçalades per xiques i en el cas espanyol, en conjunt, un 57,6%. Mentre que en el cas de la modalitat de Ciències i Tecnologia, les dones estan menys representades que els homes: un 47,6% en el cas valencià i un 46,6% a tot l'estat espanyol. Xifres més elevades no obstant que les que hem trobat a les universitats com ens referirem més endavant. Potser les noves generacions sí que estan canviant, tot i que lleugerament, la tendència a una menor atracció per part de les xiques a les ciències i tecnologies.

L'escassa participació de les dones en aquests àmbits més tècnics, fins i tot tecnològics, ha esdevingut un element important de discussió acadèmica i també en vistes a la implementació de polítiques públiques, tant per part dels governs com des de les mateixes institucions científiques. Doncs s'apercebeix com una disfunció del sistema educatiu i laboral, no debades és un sector que ha estat poc castigat per la crisi i que manté una significativa ocupabilitat (González Ramos et al., 2017) i a més a més compta amb una elevada consideració social.

Per últim les dones tenen un major pes al total de l'estudiantat que promou de 1er a 2on de Batxillerat: un 55,4% en el cas de la Comunitat Valenciana per al curs 2015-16 que baixa del 58,8% del curs 2006-07.

Com assenyalàvem a l'inici de l'apartat, al tractar-se d'una etapa no obligatòria del nostre sistema educatiu podem observar algunes diferències significatives entre xiques i xics ja intuïdes en els anteriors cicles que aniran consolidant-se. Aquestes tendències són que les dones estan més presents a estudis de caràcter acadèmic i no aplicat, de fet són majoria a Batxillerat al contrari que en la Formació Professional com veurem tot seguit, i que tenen una major presència en les tries educatives més socials i humanístiques (incloses les disciplines artístiques) front a una menor atracció per la tecnologia, tot i que potser estem

començant a revertir aquesta tendència doncs els percentatges són menors que els que veurem als estudis universitaris, caldria saber si es consoliden aquests petits canvis. I per últim, que el rendiment continua sent major en les xiques que no pas en els xics, mesurat ací com a percentatge d'estudiants que promocionen de curs sense assignatures suspeses.

1.5. Les dones a la formació professional

En la transició a l'educació postobligatòria les dones prefereixen en major mesura que els homes continuar cap als estudis de batxillerat, però la seua presència en Formació Professional també és significativa, sobretot en la FP de Grau Superior. Les taxes d'escolarització segons sexe i per tipus d'ensenyaments de la FP (Bàsica, Mitjà, Superior) presenten proporcions diferents, com es pot observar a la taula següent: en el curs 2016-17 la taxa bruta d'escolarització en la FPB en les dones és un 7% en el cas valencià, un 38,7% en Grau Mitjà i un 44,2% en Grau Superior. La diferència més marcada entre dones i homes està en la FPB, on els homes són més del doble (un 15% homes front a un 7% dones) i s'hi aprecia una menor diferència entre les taxes en Grau Superior (un 46,3% d'homes i un 44,2% de dones). En l'evolució des de 2012-13 fins a 2016-17 les dones han seguit una tendència lleugera de descens en la FP de Grau Superior i els homes d'augment.

Taula 6. Taxes brutes d'escolarització en FPB², FP Grau Mitjà i FP Grau Superior (%).
Comunitat Valenciana i Estat espanyol. Cursos

	FPB		FP Grau Mitjà		FP Grau Superior	
	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes
2016-17	7,0	15,0	38,7	48,1	44,2	46,3
2015-16	6,4	13,2	41,1	51,1	44,1	44,3
2014-15	7,2	15,7	42,6	51,7	44,9	45,0
2012-13	--	--	43,5	47,7	45,2	40,5

² Respecte a la FPB són estudis obligatoris però a efectes d'aquest informe hem decidit ubicar-la dins l'apartat de Formació Professional per donar-li coherència temàtica. Cal dir també que en el curs 2012-13 encara no estava implantada la FPB, per això no disposem de dades a la taula en eixe curs.

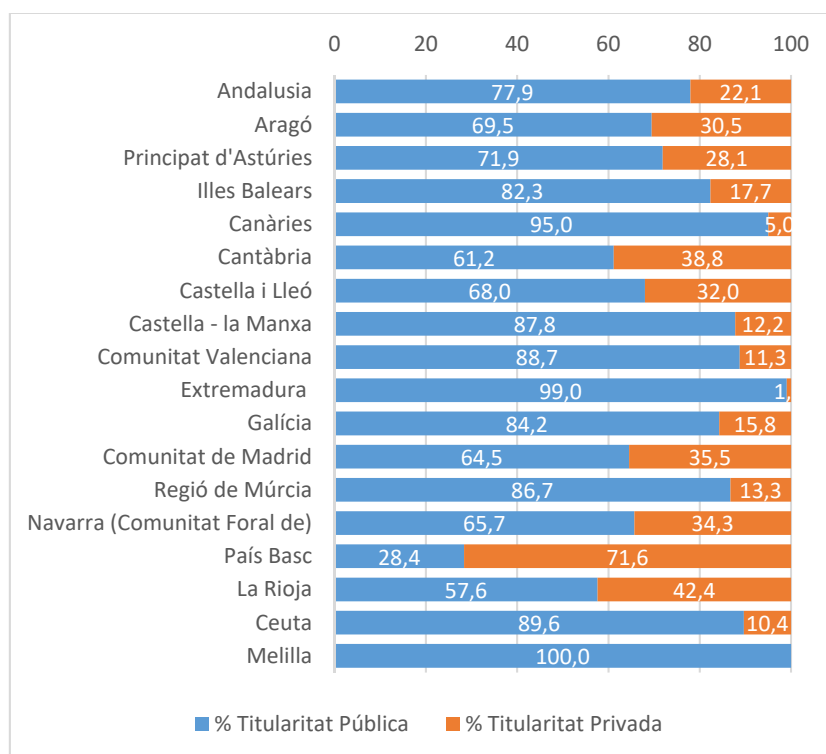
En comparació amb les dades de la mitjana espanyola la taxa de les dones valencianes és prou més alta en els tres nivells formatius de la FP, com també ho és en els homes valencians en comparació a la mitjana de l'estat. Val a dir, que aquesta mitjana estatal inclou moltes diferències per les distintes Comunitats Autònomes i que la mirada comparativa territorial no és del tot correcta en termes estadístics per l'alta desviació.

Les dones augmenten a mesura que avancem en els nivells de FP, així doncs, la FP de Grau Superior és la que més proporció de dones té en comparació amb la Bàsica i la de Grau Mitjà. Veient-ho amb les dades dels darrers anys.

La segregació de gènere en el cas de FP s'observa de manera patent en la distribució de dones i homes segons les famílies professionals en les que s'agrupen els cicles formatius de FP bàsica, de grau mitjà i de grau superior. Aquesta asimetria ha existit des de sempre en els estudis de FP i cal remarcar-la, tot i que s'han produït certs equilibris entre algunes famílies professionals.

Comentarem ara amb més detall les dades de la FPB. Cal tenir en compte que la FPB s'implanta a partir de la LOMQE i s'inicia, doncs, en el curs 2014-15, per tant, només disposem d'una sèrie temporal de tres cursos (2014-15 fins a 2016-17). Quant a la xarxa pública i privada, la Comunitat Valenciana és una de les que té una major implantació de la xarxa pública en aquests estudis, amb un 88,7% de pública; la mitjana espanyola se situa en un 76,3%.

Gràfic 2. Alumnat matriculat en Formació Professional Bàsica per titularitat i Comunitat Autònoma. Curs 2016-2017.

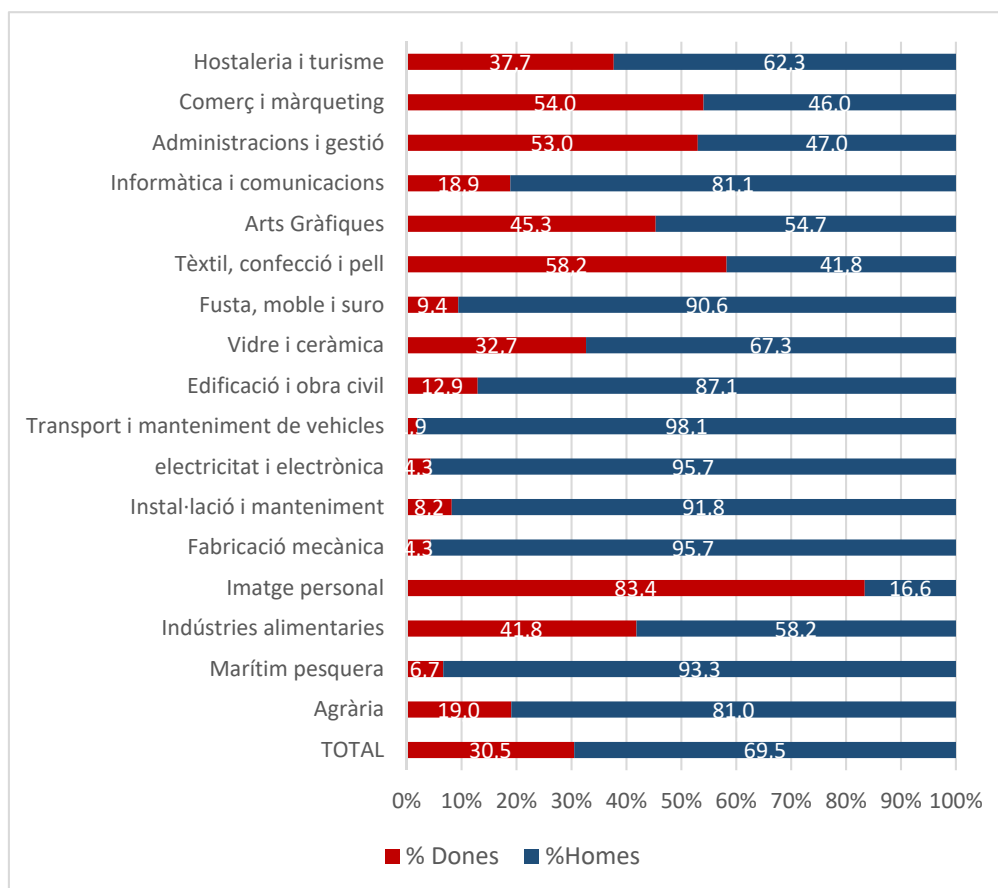

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques de Formació Professional

En el curs 2016-17 les dones matriculades en la FPB representen un 30,5% del total de l'estudiantat en la Comunitat Valenciana (la mitjana espanyola és un 29,2%). Quant a les dades sobre finalització en el curs 2016-17 les dones són un 32,5% en la Comunitat Valenciana (la mitjana espanyola és un 29,8%).

La família professional més feminitzada de la FPB és la d'Imatge Personal amb un 83,4% de dones matriculades en el curs 2016-17. Les famílies professionals que tenen un major equilibri entre dones i homes són Tèxtil, confecció i pell, amb un 58,2% de dones, Comerç i Màrqueting, amb un 54% i Administració i gestió, amb un 53%. La resta de famílies tenen una major proporció d'homes, que en alguns casos se situen en una altíssima masculinització superant el 90% d'homes, com és el cas de Transport i Manteniments de vehicles (98,1%), Electricitat i Electrònica (95,7%) o Fabricació Mecànica (95,7%), entre d'altres.

Gràfic 3. Proporció de dones i homes matriculats segons famílies professionals de FPB.
Curs 2016-17.

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques de Formació Professional

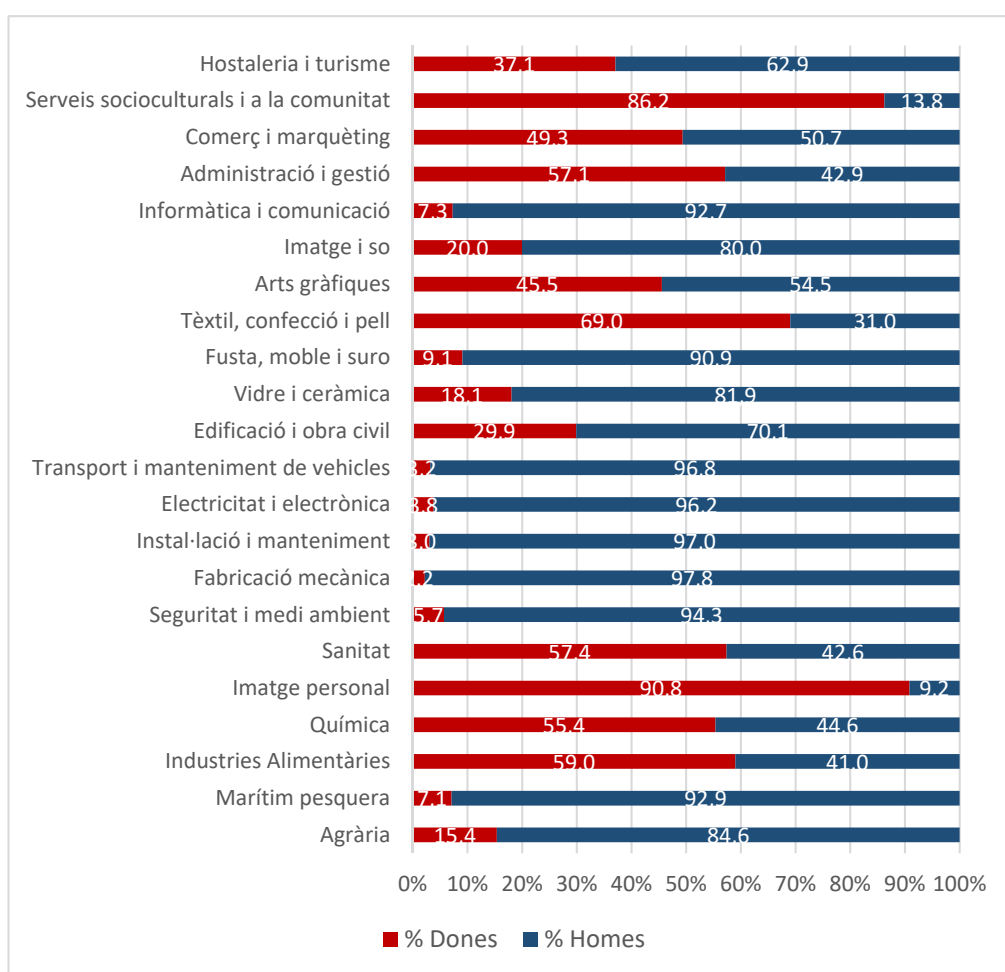
Afegirem que les famílies professionals de FPB d'Informàtica i Agrària tot i ser estudis altament masculinitzats tenen quasi un 20% de dones, cosa que suposa un avanç en la presència de dones en aquestes famílies històricament masculinitzades.

Quant a la situació en la FP de Grau Mitjà les dones matriculades representen un 43,3% en el curs 2016-17 (la mitjana espanyola és un 42,1%). Respecte a la finalització d'aquests estudis les dones són un 48,8%, per a dades d'eixe mateix any (la mitjana espanyola és un 47,5%).

L'observació de les dades per famílies professional dels cicles de grau mitjà ens donen un panorama amb marcades asimetries entre dones i homes. Els estudis

més feminitzats són Imatge Personal (90,8%), Serveis Socioculturals i a la comunitat (86,2%) i Tèxtil, confecció i pell (69%). Hi ha unes quantes famílies professionals on es dona una major equilibri de dones i homes com són Indústries Alimentàries amb un 59% de dones, Sanitat amb un 57,4%, Administració i Gestió amb 57,1% o Química amb un 55,4%. També hi trobem la situació oposada amb una major proporció d'homes que es concentren en més d'un 90% en diverses famílies professionals com són Fabricació Mecànica, Instal·lació i Manteniment, Transport i manteniment de vehicles o Seguretat i Medi Ambient.

Gràfic 4. Proporció de dones i homes matriculats segons famílies professionals de FP Grau Mitjà. Curs 2016-17.

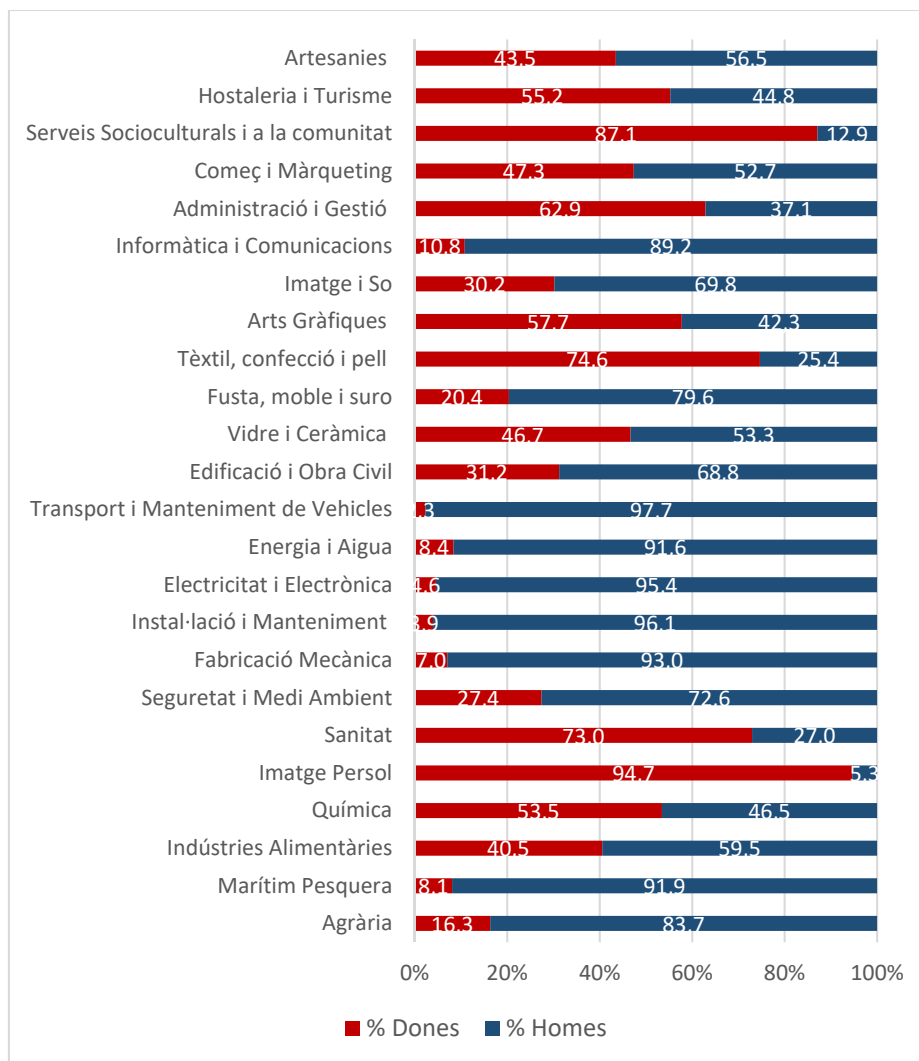

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques ensenyaments no universitaris. Formació Professional.

Pel que fa a la FP de Grau Superior són el nivell d'estudis de la FP que més proporció de dones concentra i, a més, cal recordar que es tracta d'una formació d'educació superior com ho és també la formació universitària. Aquest comentari pertoca fer-lo perquè és sovint la confusió en no considerar la FP de Grau Superior com estudis del mateix nivells que els universitaris tal i com està configurat actualment el sistema educatiu espanyol i valencià.

Les dones matriculades en la FP de Grau Superior són en el curs 2016-17 un 47,3% (la mitjana espanyola és similar). Per famílies professionals trobem un escenari amb asimetries entre dones i homes, en un sentit similar als altres nivells de FP comentats. La família professional més feminitzada continua sent Imatge Personal amb un altíssim percentatge de 94,7% de dones, de fet aquest percentatge és més alt que en FPB i que en FP de Grau Mitjà. Les dones també són molt nombroses a la família professional de Serveis Socioculturals i a la comunitat (87,1%) i a Tèxtil, confecció i pell (74,6%) i Sanitat (73%). Les famílies amb menors asimetries són Artesanies, Hostaleria i Turisme, Comerç i Màrqueting, Arts Gràfiques, Vidre i Ceràmica i Química. En el pol oposat, de major masculinització amb una proporció molt alta de més del 90% trobem les de Transport, Instal·lació, Electricitat i Electrònica, Fabricació Mecànica, Energia i Aigua i Marítim i Pesquera.

Gràfic 5. Proporció de dones i homes matriculats segons famílies professionals de FP Grau Superior. Curs 2016-17.

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques ensenyaments no universitaris. Formació Professional.

Així doncs, la persistència de la segregació de gènere és patent en l'observació de les dades per famílies professionals en FPB, Grau Mitjà i Grau Superior mantenint-se el patró d'alta masculinització en algunes famílies d'una manera molt aclaparadora amb una proporció de 9 homes de cada 10 persones; la persistència de l'alta feminització d'Imatge Personal, però en menor proporció que en el cas de les masculinitzades; també hi ha famílies professionals amb una situació de major equilibri d'homes i de dones en una proporció de 60/40 o inclús de gairebé el 50/50. La FPB és un opció on s'observa de manera molt

palesa com els itineraris es caracteritzen com a itineraris generitzats (Villar-Aguilés i Obiol-Francés, 2020)³. Així doncs, es tracta de tries educatives en uns itineraris clarament feminitzats front a d'altres d'altíssima masculinització que dóna lloc a una persistència manifesta en la reproducció dels rols de gènere posteriorment al mercat de treball i incideixen en el manteniment de la desigualtat de gènere a la nostra societat.

1.6. Les dones en els ensenyaments de música, dansa, arts plàstiques i disseny i art dramàtic

Com hem vist a apartats anteriors, les dones tenen una major presència en estudis acadèmics de caràcter artístic. Si ens endinsem ara en les dades específiques sobre ensenyaments d'aquest camp la imatge que se'ns retorna és també d'una major presència de les dones en aquestes branques acadèmiques.

En primer lloc, els estudis musicals on a la següent taula s'aprecia com les dones són majoria tant en els centres de caràcter públic com privat, amb diferències però segons s'avança a nivells superiors del itinerari formatiu.

Taula 7. Percentatge de dones matriculades en ensenyaments musicals segons nivell i titularitat del centre. Comunitat Valenciana i Estat espanyol, cursos 201-13 i 2016-17.

	Comunitat Valenciana		Estat espanyol	
	Centres públics	Centres privats	Centres públics	Centres privats
2012-13				
Elemental	55,7	55,5	55,6	57,6
Professional	51,4	49,1	53,1	54,9
Superior	37,2	0	41,8	39,6

³ Hem analitzat la FPB a partir d'una investigació amb perspectiva de gènere que hem desenvolupat en centres educatius valencians i catalans. Aquesta investigació, "Género y decisiones educativas. Construcción de itinerarios formativos en la Formación Profesional Básica", ha estat finançada pel Centro Reina Sofia sobre Adolescencia y Juventud. L'equip ha estat format per Sandra Obiol (Universitat de València, IP), Elisabet Almeda (Universitat de Barcelona), Dino Di Nella (Universidad Nacional de Río Negro), Nuria Pumar (Universitat de Barcelona), Aida Ruiz (Universitat de Barcelona), Núria Vergés (Universitat de Barcelona) i Alícia Villar (Universitat de València).

Total	51,6	52,2	53,1	54,8
2016-17				
Elemental	58,4	55,3	57	57,3
Professional	53,4	55,2	53,9	57,5
Superior	39,2	0	42,7	38,3
Total	53,6	55,2	53,7	54,7

Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional. Estadístiques no universitàries.

En termes generals podem dir que a la Comunitat Valenciana trobem més dones als centres educatius privats que no públics (al contrari del que hem vist fins ara en anteriors apartats). Al curs 2016-17 un 53,6% del total de persones matriculades en estudis musicals a centres públics són dones i un 55,2% en el cas de centres privats. Aquesta diferència també s'aprecia en el cas de l'Estat espanyol. A més a més el pas del temps, incrementa el pes percentual de les dones en ambdós casos i a més a més la diferència creix lleugerament doncs estem parlant d'un 51,6% en centres públics per al curs 2012-13 i un 52,2% en centres privats.

Un altre element interessant és veure com l'ascens en la professionalització dels estudis implica una disminució del volum de dones respecte el total de persones matriculades. Si ens fixem en les dades valencianes en els centres públics per al curs 2016-17 es pot veure clarament com en el cicle elemental hi trobem 58,4% de dones del total, una xifra que passa a ser un 53,4% per al cicle professional i un 39,1% en el cicle superior, és a dir, aquell que suposaria tindre un títol equivalent a l'universitari. En els centres privats, tot i que no tenim dades de centres privats en estudis superiors, aquest descens és inapreciable. En l'Estat espanyol, torna a passar el mateix: baixa el pes de les dones al passar del cicle elemental al professional, passant del 57% al 53,9%, i encara més al superior, essent un 42,7% en centres públics. En el cas dels centres privats no hi ha descens al passar de l'elemental (57,3%) al professional, al contrari doncs augmenta un poc (57,5%) i, com que sí que hi ha dades sobre estudis superior, vegem que ací sí que hi ha una pèrdua notable de pes per part de les dones en el total de persones matriculades arribant al 38,3%.

Seria interessant conèixer quina és l'especialitat triada per les dones entre les que es permeten (composició, direcció, interpretació, musicologia i pedagogia) i comprovar si existeixen diferències al respecte com han assenyalat alguns estudis realitzats (Sansaloni, 2014). Els estereotips de gènere influeixen molt a l'hora de l'ensenyament dels diferents instruments i en la tria, s'identifiquen alguns instruments més a les dones que no als homes (Abeles i Porter, 1978; Conway, 2000). La taula següent ens aporta les dades dels instruments més feminitzats a la Comunitat Valenciana en el curs 2016-17 en els diferents nivells dels estudis musicals, on l'arpa, el cant i la flauta travessera són els instruments que conforme transcorren els estudis es perfilen com instruments preferits per a les dones. Al contrari del que ocorre amb la tuba, el trombó, la guitarra o la trompeta que en els estudis superiors les dones que els trien no arriben al 10% del total dels que l'estudien.

Taula 8. Instruments musicals més feminitzats als ensenyaments musicals segons nivell. Comunitat Valenciana, curs 2016-17.

ELEMENTAL	
Clarinet	71,1
Clavicordi	75,0
Viola	75,1
Arpa	80,0
Flauta de bec	80,8
Flauta travessera	87,4
PROFESSIONAL	
Oboè	70,4
Flauta de bec	72,4
Cant	73,1
Violoncel	74,3
Flauta travessera	86,7
Arpa	88,9
SUPERIOR	
Cant	72,6
Flauta travessera	80,6
Arpa	100,0

I de nou, com ja hem vist a altres tipus d'ensenyaments, el rendiment és major en el cas de les xiques. Ací el mesurem a través de la promoció on les dades disponibles permeten observar el següent per al curs 2015-16:

- Per als estudis elementals la majoria de les promocions les protagonitzen dones, especialment en el cas dels centres privats espanyols amb un 60,6% que en el territori valencià esdevé un 56,4%. Per als centres públics valencians ens trobem amb un 55,6% de xiques en el total de persones que promocionen mentre que per al conjunt de l'Estat espanyol el pes percentual s'incrementa a 57,2%. En tots els casos aquest pes baixa respecte el curs 2012-13, per exemple en els centres privats les xiques eren un 70,9% del total de les promocions.
- En les promocions del cicle professional en el curs 2015-16 trobem que per a la Comunitat Valenciana són encara majoria: un 51,1% en centres públics i un 47,6% en centres privats. Les xifres experimenten un descens respecte el curs 2012-13 on s'arribà a un 69,5% en centres públics i un 70,3% en centres privats.
- I, per últim, en les promocions del cicle superior per al curs 2015-16 un 33,7% del total a la Comunitat Valenciana en la seua xarxa pública eren protagonitzades per dones (no hi ha dades per als centres privats). En l'Estat espanyol aquestes xifres són d'un 40,7% i un 42,4% respectivament. De nou, baixen respecte el curs 2012-13 que en els centres públics valencians quan un 55,2% de les promocions eren encapçalades per dones.

Si prenem ara les dades sobre els estudis de Dansa apreciem una aclaparant majoria de dones entre les persones matriculades, tant en els centres privats com en els públics i tant al territori valencià com en el conjunt espanyol. Sí que és cert que aquesta majoria disminueix conforme avancem en itinerari formatiu i així per a la Comunitat Valenciana al curs 2016-17 trobem que del 93,1% en centres públics i un 97,5% en centres privats en el cicle elemental es passa a un 85,7% en l'ensenyament públic (per als centres privats no tenim dades). La tendència en les dades del conjunt espanyol és molt similar, passant d'un 93,8%

en els centres públics i un 93,4% en els centres privats en estudis elementals fins el 82,5% i el 71,1% en els superiors. La professionalització suposa una pèrdua del pes percentual de les dones, tot i que les dades són innegables: la dansa és una activitat formativa clarament feminitzada.

Taula 9. Percentatge de dones matriculades en ensenyaments de dansa segons nivell i titularitat del centre. Comunitat Valenciana i Estat espanyol. 2012-13 i 2016-17.

	Comunitat Valenciana		Estat espanyol	
	Centres públics	Centres privats	Centres públics	Centres privats
2012-13				
Elemental	94,0	96,9	92,8	94,0
Professional	89,1	98,2	...	94,6
Superior	87,5	0	84,5	75,5
Total	90,9	97,4	91,6	94,5
2016-17				
Elemental	93,1	97,5	93,8	93,4
Professional	87,9	96,4	88,4	89,4
Superior	85,7	0	82,5	71,1
Total	89,9	97,1	91,4	93,6

Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional. Estadístiques no universitàries.

Podem veure també que el percentatge de dones augmenta en determinades especialitats (presentes als estudis professionals), és el cas del ball flamenc amb un 100% en el curs 2016-17 o dansa espanyola amb un 94,8%. El percentatge menor el trobem a Coreografia i Tècniques d'Interpretació de la Dansa amb un gens menyspreable 79,6%.

Parlar de promoció amb aquests estudis tant evidentment feminitzats resulta poc significatiu doncs el rendiment –mesurat amb aquest indicador de passar de curs- és fonamentalment protagonitzat per dones. Allò destacable únicament

seria que als centres privats promocionen més dones que no als centres públics i que conforme s'incrementa el grau de professionalització dels estudis promocióna un menor nombre de dones, però estem fent referència a dades encara molt elevades, doncs elevades són les dades de dones matriculades als estudis.

Una altra branca dels estudis en aquest apartat analitzats, els estudis superiors en Arts Plàstiques i els estudis en Disseny veiem d'entrada que només hi ha a la Comunitat Valenciana centres de titularitat pública. La presència de les dones en aquests estudis també és majoritària, si bé és cert que en menor grau que el que hem vist al cas de la Dansa. En el cas dels centres valencians al curs 2016-17 que imparteixen Arts Plàstiques el percentatge de dones matriculades és d'un 52,4% una xifra menor que la que es veia en el curs 2012-13 (61%). Són valors més elevats que en el conjunt espanyol però la tendència a la baixa és també visible a nivell estatal: un 50,5% en el curs 2016-17 i un 59,8% en el curs 2012-13.

Per als estudis superiors de Disseny trobem que un 54,7% dels matriculats en el curs 2016-17 són dones mentre que el percentatge espanyol s'incrementa fins un 64,9%, unes xifres menors que en el curs 2012-13, especialment en la Comunitat Valenciana doncs les xiques representaven en 62,4% de les persones que seguien els estudis, en Espanya era d'un 65%. Per especialitats durant el curs 2016-17 a la Comunitat Valenciana les branques més feminitzades són Disseny de Moda amb un 74,5% i Disseny d'Interiors amb un 68%, mentre que en el cas de Disseny de Productes i Disseny Gràfic no superen la meitat de les persones que segueixen els estudis, un 42,8% i un 40,7% respectivament.

En quant als indicadors de rendiment, les dones tornen a ser protagonistes, doncs promocionen en un percentatge major del que representen en termes de matrícula. Per al curs 2015-16 això significa que un 67% del total de persones que promocionen són dones.

En quant als estudis superiors en Art Dramàtic per al curs 2016-17 hi havia un 51,9% de dones entre el total de les persones que els cursaven, una xifra sensiblement menor que la que presenta el conjunt estatal. I un percentatge que

ha disminuït respecte el curs 2012-13 en el que trobem un 53,5% de dones entre el conjunt de l'estudiantat d'aquests estudis. No obstant la promoció és més elevada que aquestes xifres, estem davant d'un millor rendiment de les dones en els seus estudis. Per al curs 2015-16 la proporció de dones que promocionaren fou del 76,2%, i per al conjunt espanyol d'un 61,5%. Per especialitats és la interpretació que compta amb un major volum de dones, un 54%, seguida de l'Escenografia amb un 50%. Però lluny del 35,7% que representen les dones a l'especialitat de Direcció d'escena i Dramatúrgia. De nou opcions fetes sota el pes dels estereotips on les dones estan menys presents allà on s'espera autoritat i lideratge.

En general en els ensenyaments artístics trobem que a la Comunitat Valenciana per al curs 2016-17 un 42,5% del professorat eren dones, un 43,7% en centres públics i un 39,4% en centres privats.

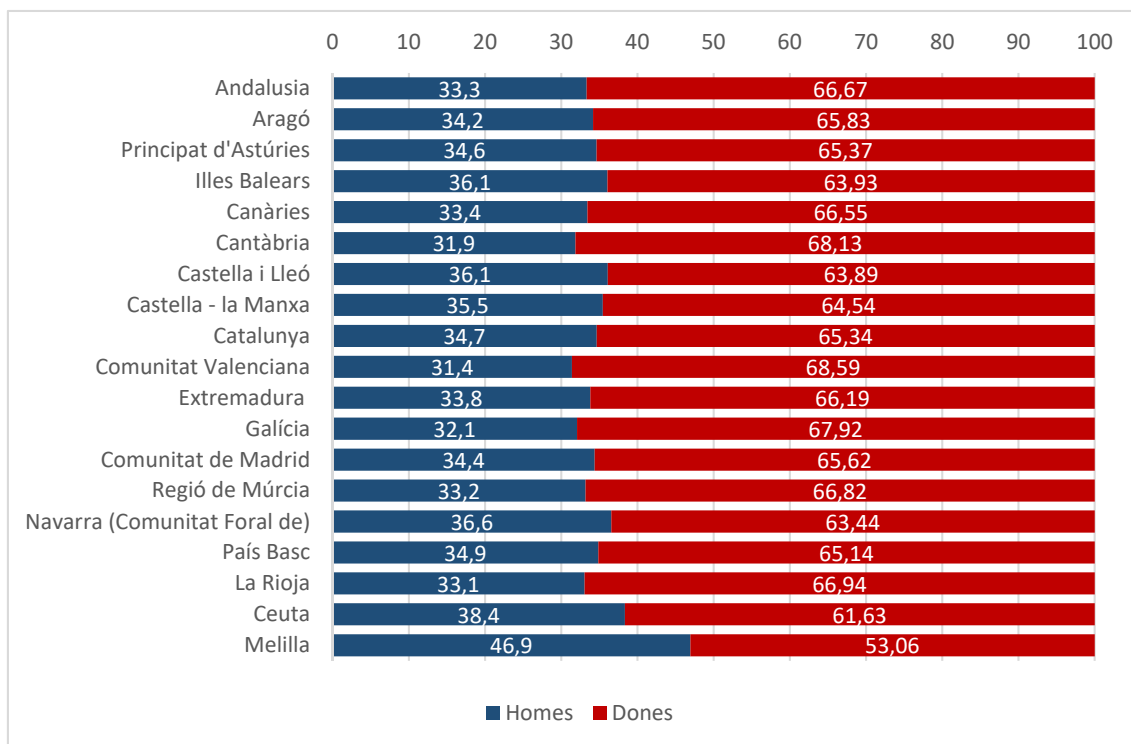
En definitiva ens trobem de nou, també en aquesta branca d'estudis, dues tendències molt marcades: un resultat més òptim en els indicadors de rendiment per a les xiques i unes tries d'estudis molt marcades pels estereotips de gènere i les expectatives que es construeixen sobre rols de gènere tradicionals.

1.7. Les dones a les escoles oficials d'idiomes

Considerem interessant incloure els ensenyaments d'idiomes des d'una perspectiva de gènere, per com és de valorada aquesta parcel·la en la formació dels i les nostres joves doncs ho és en el mercat de treball. D'aquesta manera hem acudit a les dades de les Escoles Oficials d'Idiomes tot i que som conscients que no són la única via, ni potser la majoritària, per aprendre idiomes però sí de la que tenim dades fàcilment assequibles.

En aquest sentit, a l'ensenyament d'idiomes en aquests centres educatius la presència de les dones és clarament superior que la dels homes i això ocorre a la Comunitat Valenciana com a la resta de Comunitats Autònomes, tal i com s'aprecia a la següent gràfica.

Gràfic 6. Distribució percentual de l'estudiantat matriculat en Escoles Oficials d'Idiomes per sexe. Comunitats Autònomes, curs 2016-17.

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques ensenyaments no universitaris.

A totes les Comunitats Autònomes (excepte a Melilla) prop de dos terços de les persones matriculades són dones. En el cas valencià, estem parlant d'un 68,6% en el curs 2016-17. Per a poder comparar amb el pas del temps només podem fer-ho amb el nivell d'estudis avançat, doncs no hi ha més dades disponibles. Això ens permet veure que tot i que la diferència entre dones i homes es manté afavorint a les dones, s'ha anat matisant lleugerament davant d'un increment de l'accés dels homes a les Escoles Oficials d'Idiomes, segurament per ampliar les possibilitats laborals en un mercat de treball en crisi, fortament precaritzat i competitiu. Les dades referents al nivell avançat en la Comunitat Valenciana mostren una evolució que passa del 72,8% de dones entre el total de matriculades en el curs 2006-07 a un 67,3% en el curs 2016-17.

Aquesta distribució també s'apercep en el nombre de persones que finalitzen els estudis d'idiomes, on per al curs 2016-17 eren un 68% de dones i un 67,3% en el cas del nivell avançat.

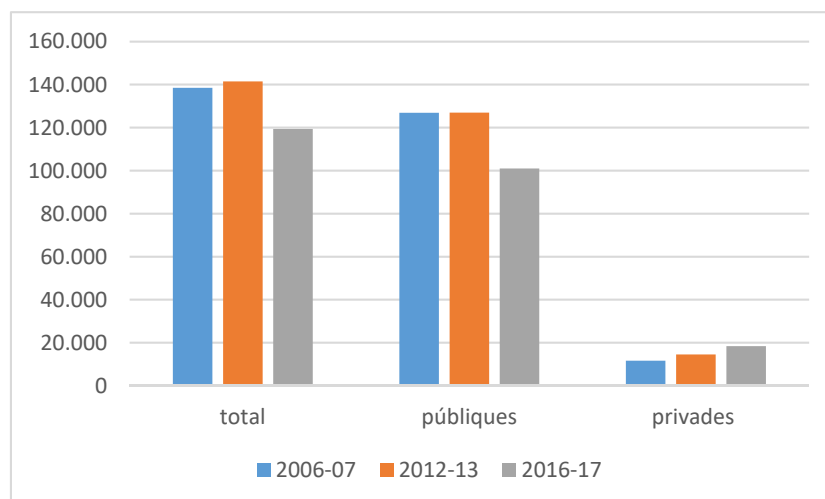
Aquest major pes de les dones entre l'estudiantat encara s'accentua més si ens referim al professorat, on un 75,4% del professorat en les Escoles Oficials d'Idiomes valencianes són dones en el curs 2016-17, incrementant el seu pes respecte cursos anteriors, doncs en el curs 2012-13 era d'un 72,8%. No és estrany si tenim en compte, com veurem a continuació, que les dones opten en major mesura que els homes per estudis humanístics a les nostres universitats.

1.8. Les dones a la universitat

En les darreres dècades és un fet conegut que la població ha accedit de manera creixent a la universitat, cosa que repercuteix favorablement com a societat en disposar d'una població més formada, tindre en termes generals una major probabilitat de no estar en situació de desocupació i possibilitar una mobilitat social ascendent. Tots aquests processos tenen els seus matisos, però podem afirmar que la població actual accedeix a la universitat en una proporció significament major al que ho feia fa unes dècades enrere, amb pujades i baixades per raons demogràfiques segons l'any, i en aquest increment generalitzat la proporció de dones és un fenomen destacable.

En tot cas, es poden distingir tres fases: una primera fase de creixement notable des de 1985 fins al curs 2003-04, una segona fase d'estabilització fins a 2010-11, quan es registra el màxim de 145 mil estudiants, i una tercera fase de descens fins a l'actualitat. Tanmateix aquest descens, que es deu a raons demogràfiques, s'ha produït en el cas de les universitats públiques perquè contràriament la matrícula en les universitats privades valencianes ha augmentat, tal i com es pot apreciar al següent gràfic de persones matriculades en estudis de Grau.

Gràfic 7. Persones matriculades en les universitats valencianes públiques i privades.
Cursos 2006-07, 2012-13 i 2016-17.

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques universitàries.

En el cas de les dones en 2006-07 representaven un 53% del total d'estudiantat de les universitats públiques valencianes; en 2012-13 la proporció de dones descendeix a un 51,5% i en el curs 2016-17 augmenta a un 54,1%.

La crisi econòmica iniciada en 2007 ha suposat efectes molts negatius en l'àmbit laboral, com sabem, perquè ha fet davallar les expectatives de trobar feina de la titulació estudiada i augmentar la borsa de precarització també en el cas de les persones amb titulació universitària. Tanmateix, ha tingut l'efecte de reduir les taxes d'abandó educatiu, ja que al reduir-se les possibilitats laborals, els i les joves s'han mantingut més en el sistema educatiu i, en aquest sentit, l'educació i la universitat particularment ha funcionat com un mecanisme de retenció front a l'abandó dels estudis. I açò es detecta de manera més marcada en el cas dels homes, perquè l'abandó educatiu és un indicador masculinitzat, tant pel que fa a l'abandó educatiu prematur, com a l'abandó universitari.

A continuació mostrarem i comentarem alguns dels indicadors més rellevants en relació al sistema universitari valencià amb l'objectiu de diagnosticar quant i on de presents estan les dones. Farem referència en alguns casos a la comparativa

autonòmica per remarcar les similituds o diferències territorials. En el cas que siga possible, també farem algun comentari a escala europea.

La taxa neta d'escolarització universitària, que mesura el percentatge de població entre 18 i 24 anys matriculada en estudis de Grau o Màster, se situa en el curs 2017-18 en un 31,9% per a la Comunitat Valenciana (32,1% de mitjana espanyola). Es tracta d'una taxa que ha anat augmentant en els darrers anys i que presenta importants diferències territorials. Les majors taxes d'escolarització universitària es troben en Madrid (48,6%) i Castella i Lleó (40,1%), mentre que les més baixes es donen en les Illes Balears (10,9%) i Castella La Manxa (12,9%). Quant a la distribució d'aquesta taxa segons sexe, les dades disponibles per a l'any 2015 i de la mitjana espanyola mostren la significativa diferència entre dones i homes: prenent l'edat dels 18 anys, la taxa d'escolarització universitària en dones és un 37,9% i en els homes es redueix onze punts a un 26,9%.

Durant els últims deu anys les universitats han viscut un procés intens amb la implantació dels graus i postgraus arran de la reforma de Bolonya per tal d'adaptar-se a l'Espai Europeu d'Educació Superior. Aquesta transformació del mapa de titulacions universitàries ha suposat un canvi considerable, tant en l'oferta acadèmica, com en termes de model d'ensenyament-aprenentatge o, entre d'altres, en les variacions del cost d'estudiar a la universitat. Els màsters comencen a impartir-se en el curs 2006-07 i els graus en el curs 2008-09. En aquell curs i alguns posteriors hi conviuen titulacions de primer i segon cicle i els nous graus universitaris. Així es recull també en les estadístiques universitàries. Les universitats públiques valencianes han passat d'una oferta de 200 titulacions de grau en el curs 2010-11 (UA: 42; UJI: 28; UMH: 27; UPV: 36; UVEG: 67) a 244 graus en el curs 2019-2020 (UA: 52; UJI: 32; UMH: 35; UPV: 51; UVEG: 74) (Informe de Preinscripció Universitària 2019).

Comencem primerament amb una dada bàsica: la proporció de dones que estudien en cadascuna de les universitats públiques valencianes. Les diferències entre elles són en alguns casos patents pel tipus de titulacions que ofereixen perquè, com veurem després, continua persistint el gènere com a component diferenciador a l'hora d'elegir estudis.

Taula 10. Percentatge de dones matriculades en les universitat públiques valencianes en el curs 2016-17.

Universitat d'Alacant	59,2
Universitat Jaume I	56,8
Universitat Miguel Hernández	48,6
Universitat Politècnica de València	35,6
Universitat de València	61,3

Ara, comentarem les dades de matrícula en els diferents nivells d'estudis universitaris: Grau, Màster i Doctorat. Quant a matriculació de dones en els estudis universitaris, les dades dibuixen en el curs 2017-18 un escenari gairebé igual al que teníem en el curs 2008-09: les dones estan més presents lleugerament en els estudis universitaris que els homes, però estan sobretot concentrades en unes branques. Les titulacions enquadrades en les Ciències de la Salut són les que tenen una major concentració de dones en tots els nivells acadèmics, tot i que amb el pas del temps s'ha reduït aquesta concentració. En el curs 2017-18 trobem que en estudis de Doctorat són un 62,9% del total d'estudiantat matriculat, un 66,5% en el cas dels Graus de les disciplines enquadrades en les Ciències de la Salut i un 71,9% en els Màsters. La branca d'Arts i Humanitats és la segona que concentra més dones amb un 55,6% en el cas del Doctorat, 62,3% en els Màsters i un 67% en els Graus. Es repeteix també la menor presència de les dones en els estudis de Doctorat on, en termes generals, a penes superen el 50% del total d'estudiantat matriculat.

En el pol oposat, la branca d'estudis on hi ha una menor presència de dones és la d'Enginyeria i Arquitectura amb un 31,6% de dones en el total d'estudiantat matriculat en Màsters, que es redueix a un 26,2% en els Graus i a un 28,7% en els estudis de Doctorat. Uns valors que a més a més es redueixen respecte el curs 2007-08 i que ens hauria de fer reflexionar al voltant de la incidència que estan tenint les polítiques d'atracció i retenció de les dones en les carreres

tècniques que en estan implementant-se en les universitats i altres instàncies educatives en els darrers anys.

Taula 11. Percentatge de feminització dels estudis de grau, màster i doctorat⁴ de les universitats valencianes. Cursos 2008-09 i 2017-18

	Total	Ciències Socials- Jurídiques	Enginyeria- Arquitectura	Arts i Humanitats	Ciències de la Salut	Ciències
GRAUS						
2008-2009	52,9	61,2	29,1	63,3	70,9	60,8
2017-2018	55,9	62,2	26,2	67,0	66,5	53,2
MÀSTERS						
2008-2009	57,0	65,7	32,9	66,1	74,6	57,5
2017-2018	56,1	61,0	31,6	62,3	71,9	47,9
DOCTORAT						
2017-2018	50,7	53,8	28,7	55,6	62,9	46,1

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques universitàries.

Aquesta distribució percentual entres dones i homes segons branques d'estudis es polaritza més si ens endinsem en la relació de les titulacions a nivell individual. En la taula següent hem inclòs les titulacions amb major/menor pes de titulades en les diferents universitats valencianes en el curs 2016-17⁵. S'apercep clarament la polarització entre les titulacions més dedicades al rol tradicional de les dones (és el cas dels graus relacionats amb l'Educació Infantil) on les dones titulades superen el 90% del total. I aquells graus més dirigits a les professions tècniques, en especial a les tecnològiques, com és el cas dels graus d'Enginyeria

⁴ No hi ha disponibles dades desagregades per al Doctorat per al curs 2008-09 per això no están indicades a la taula.

⁵ S'han inclòs les dades del curs 2016-17 per ser el curs més recent amb major grau d'informació disponible i hem tingut en compte les titulacions que tingueren un nivell de persones titulades suficientment significatiu, deixant de banda aquells amb un nombre de titulats/des menor a 10 (és el cas de les antigues llicenciatures per exemple).

Informàtica o Telecomunicacions on les dones no arriben a representar el 10% dels titulats en el curs 2016-17.

En l'últim procés de preinscripció que ha tingut lloc al sistema universitari valencià les dades sobre preferències d'accés als graus per sexe mostren que les cinc titulacions més sol·licitades per dones són: Medicina, Infermeria, Mestra d'Educació Infantil, Psicologia i Mestra d'Educació Primària (Informe Preinscripció Universitària 2019). La segregació de gènere a l'hora de triar titulació també s'aprecia palesament en les titulacions amb sol·licituds majoritàries de dones i majoritàries d'homes (taula XX).

Taula 12. Els cinc graus amb més sol·licituds d'accés de dones i d'homes. Preinscripció al sistema universitari públic valencià. 2019

	% sol·licituds dones
Grau en Logopèdia	96,4
Grau en Mestre/a Educació Infantil	92,6
Grau en Educació Social	86,9
Grau en Traducció i Interpretació	86,6
Grau en Treball Social	86,2
	% sol·licituds homes
Grau en Enginyeria Informàtica en Tecnologies de la Informació	93,0
Grau en Enginyeria Mecànica	92,0
Grau en Enginyeria Electrònica Industrial	92,0
Grau en Enginyeria de Tecnologies de Telecomunicació	90,9
Grau en Tecnologies Interactives	90,9

Font: Informe 2019-2020 Direcció General d'Universitats. Conselleria d'Innovació, Universitats, Ciència i Societat Digital. Generalitat Valenciana

Com s'observa a les dades, les titulacions que tenen més sol·licituds de dones s'ajusten en gran mesura als rols tradicionals femenins vinculats a l'educació i en una vessant social i d'atenció a problemàtiques primerenques. En canvi, els graus que tenen una major proporció de sol·licituds d'homes estan totes vinculades a la tecnologia en una proporció que supera en tots els casos el 90%.

Aquesta situació de titulacions feminitzades i masculinitzades que s'observa als graus és també visible als estudis de màster, tal i com vam comprovar en investigacions anteriors (Obiol y Villar, 2016) on aquells màsters clarament relacionats amb els espais privats i els rols històricament assignats a les dones són àmpliament copats per dones, mentre que aquells màsters inclosos en disciplines tècniques i tecnològiques tenien una presència aclaparant d'homes. Per citar alguns casos de la Universitat de València en el curs 2016-17 el Màster en Psicogerontologia tenia un 94,4% de dones, en el Màster en Educació Especial un 92,1% de dones o el de Neurociència Cognitiva i Necessitats Específiques de Suport Educatiu amb un 90,5%.

Acostumen a escoltar i a llegir informes sobre l'èxit educatiu de les dones. En el cas universitari hi ha evidència sobre aquest millor rendiment. El rendiment es mesura al sistema universitari amb indicadors de rendiment com són les taxes d'eficiència, d'èxit i d'avaluació. La taxa d'eficiència és la relació percentual entre el nombre de crèdits superats i el nombre de crèdits matriculats des de l'inici de l'estudi; la taxa d'èxit mesura la relació entre el nombre de crèdits superats i el nombre de presentats; la taxa d'avaluació la relació entre el nombre de crèdits presentats i el nombre de matriculats. Aquests indicadors estan disponibles des del curs 2015-16.

Aleshores, les titulades universitàries valencianes tenen un millor rendiment acadèmic que els seus companys homes? Anem a veure-ho mitjançant les dades d'aquestes tres taxes. De manera general i considerant les dades de l'últim curs disponible, el 2017-18, les dones tenen un rendiment superior que els homes especialment en la taxa d'avaluació (dones una mitjana de 97,3%, homes 96,8); en les taxes d'èxit i d'eficiència estan menys distanciats. Tanmateix, les diferències més significatives les trobem per àmbits d'estudi: les dones tenen menors percentatges en les àrees d'estudi d'Informàtica, Agricultura i Serveis (aquesta inclou Esports), que tenen un mercat laboral tradicionalment més masculinitzat. Les altres set àrees, en les que s'inclou també Enginyeria, Indústria i Construcció i Ciències, que són dues agrupacions que també han estat i estan associades a exercicis professional masculinitzats també les dones obtenen un millor rendiment.

Taula 13. Taxes d'eficiència, èxit i avaluació (%) en homes titulats i dones titulades de grau per àmbit d'estudi. Universitats públiques valencianes. Curs 2017-18.

	DONES			HOMES		
	Eficiència	Èxit	Avaluació	Eficiència	Èxit	Avaluació
Educació	95,9	97,3	98,6	94,1	96,3	97,8
Arts i Humanitats	94	96,4	97,6	91,7	95,1	96,4
Ciències Socials, Periodisme i Documentació	93,4	95,3	98	91,5	94,3	97,0
Negocis, Administració i Dret	89,0	92,4	96,4	87,0	91,2	95,4
Ciències	90,4	92,4	97,9	88,6	91,7	96,6
Informàtica	86,2	90,0	95,7	87,7	91,3	96,1
Enginyeria, Indústria i Construcció	86,7	90,3	96,1	86,3	90,1	95,8
Agricultura, ramaderia, silvicultura, pesca i veterinària	85,8	89,1	96,3	87,8	90,8	96,6
Salut i Serveis Socials	94,1	95,6	98,5	92,6	94,8	97,6
Serveis	91,3	92,9	98,3	92,8	94,3	98,4
Mitjana	90,7	93,2	97,3	90,0	93,0	96,8

Font: Ministeri d'Educació. Indicadors de rendiment acadèmic d'estudiants de Grau

Quan a prolongació dels estudis o durada mitjana en graus de 4 anys, les dones precisen en termes generals menys temps que els homes per a acabar la carrera, encara que les diferències no són tant àmplies sí que denota un ús més eficient dels anys d'estudi.

Taula 14. Durada mitjana en graus de 4 anys en dones titulades i homes titulats per àmbit d'estudi. Universitats públiques valencianes. Curs 2017-18.

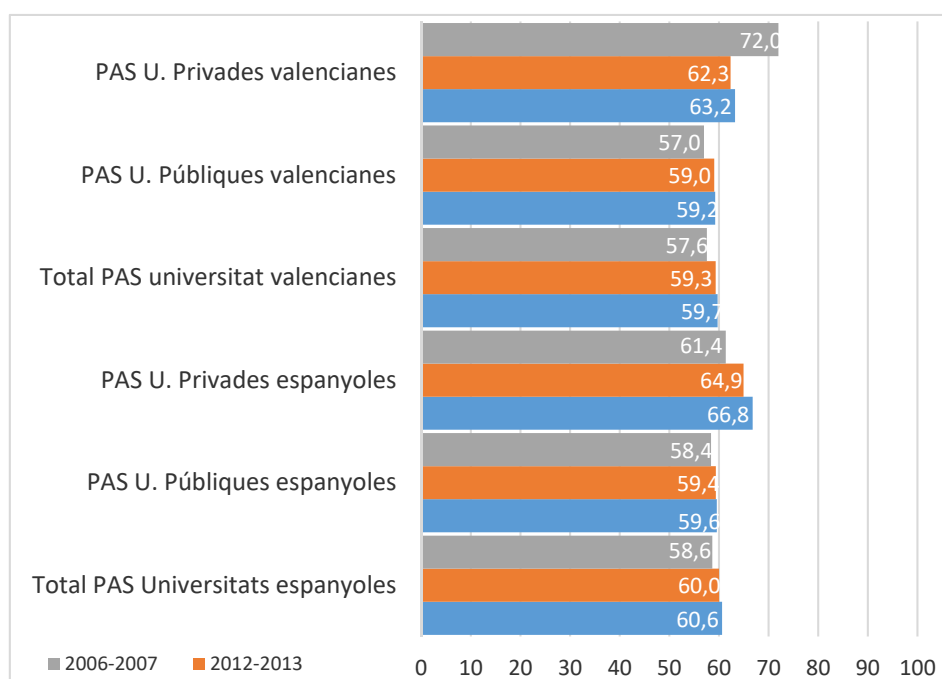
Durada mitjana en graus de 4 anys	DONES	HOMES
Educació	4,4	4,5
Arts i Humanitats	4,6	4,8
Ciències Socials, Periodisme i	4,6	4,8
Negocis, Administració i Dret	5,0	5,0
Ciències	4,7	4,8
Informàtica	5,3	5,1
Enginyeria, Indústria i	5,1	5,3
Agricultura, ramaderia,	5,3	5,3
Salut i Serveis Socials	4,4	4,5
Serveis	4,7	4,6
Mitjana	4,81	4,87

Font: Ministeri d'Educació. Indicadors de rendiment acadèmic d'estudiants de Grau

Ara pararem atenció al personal de les universitats del qual podem assenyalar algunes qüestions interessants des d'una perspectiva de gènere. En primer lloc, hi ha una major feminització en el Personal d'Administració i de Serveis (PAS) que en el Personal Docent i Investigador (PDI). Aquesta feminització (en un 60%)

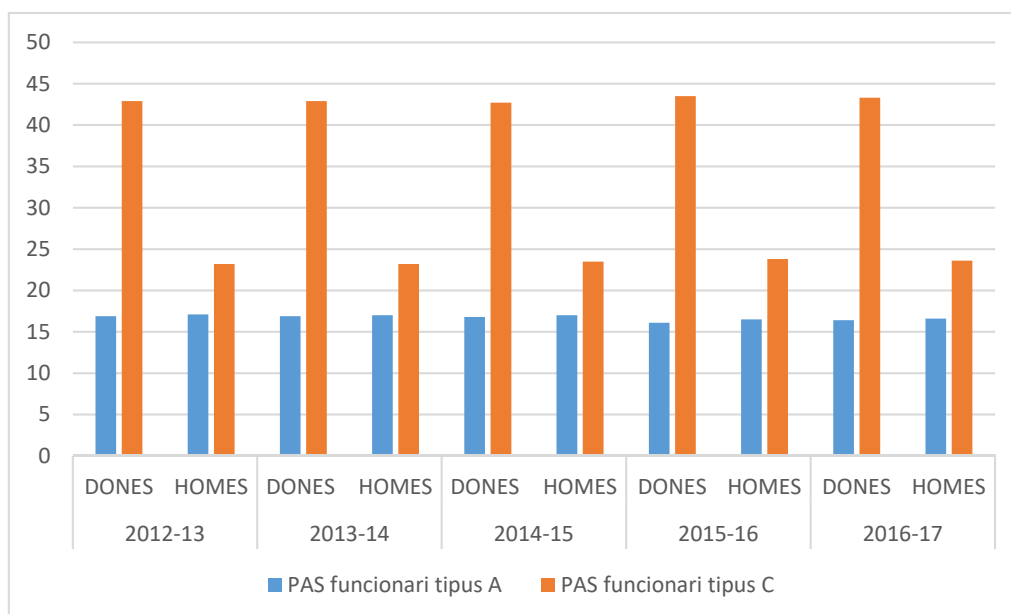
presenta, tanmateix, alguns detalls en les dades per grups perquè s'hi detecten proporcions distintes. En el PAS funcionari del grup A, el grup més alt amb majors tasques de responsabilitats i major salaris, dones i homes tenen una proporció similar, cosa que significa que els homes estan sobrerrepresentats en aquest grup: de mitjana per a les universitats públiques valencianes i per al període de 2012-13 fins 2016-17 (veure gràfic següent) elles són de mitjana un 16,6% i ells un 16,8%. En canvi, en el grup C les dones són el 43,06% i els homes el 23,5%.

Gràfic 8. Feminització en el Personal Administració i Serveis en universitats públiques i privades valencianes. Cursos 2006-07, 2012-13 i 2016-17.

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques universitàries.

Gràfic 9. Percentatge del PAS funcionari dones i homes en les universitats públiques valencianes segons. Cursos 2012-13 al 2016-17.

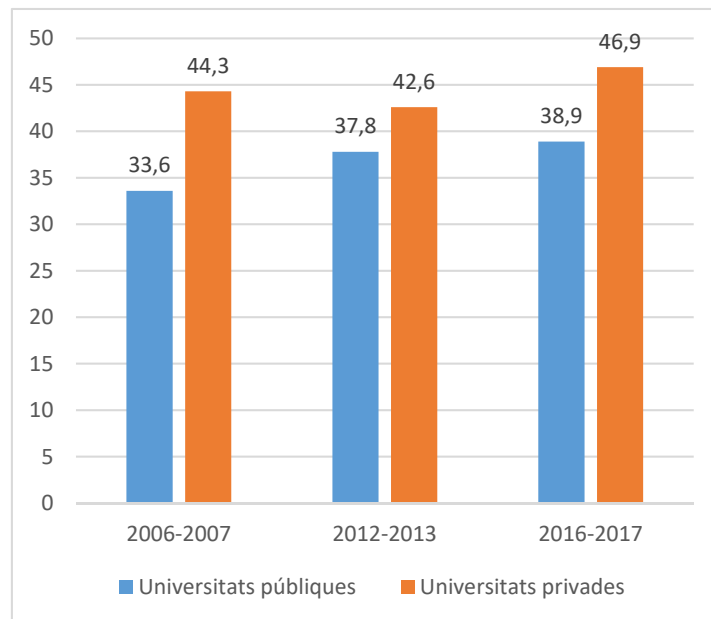

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques universitàries.

En segon lloc, les dones a les universitats valencianes no arriben a la meitat del seu cos docent i investigador, representant un 40,9% del total en el curs 2017-18. Si això ho desagreguem segons la titularitat de la universitat s'aprecia una proporció major en el cas de les universitats privades, un 39,5% (públiques) front a un 48,4% (privades).

L'evolució de les dones en el PDI remuntant-nos deu anys, del curs 2006-07 al 2016-17, (gràfic XX) presenta una variació percentual de 5,3 en el cas de les públiques i d'un 2,6 en el cas de les privades. Tanmateix, com hem dit, en les universitats privades el percentatge de dones en el 2016-17 és gairebé del 47%, mentre que en les públiques no arriben al 40%.

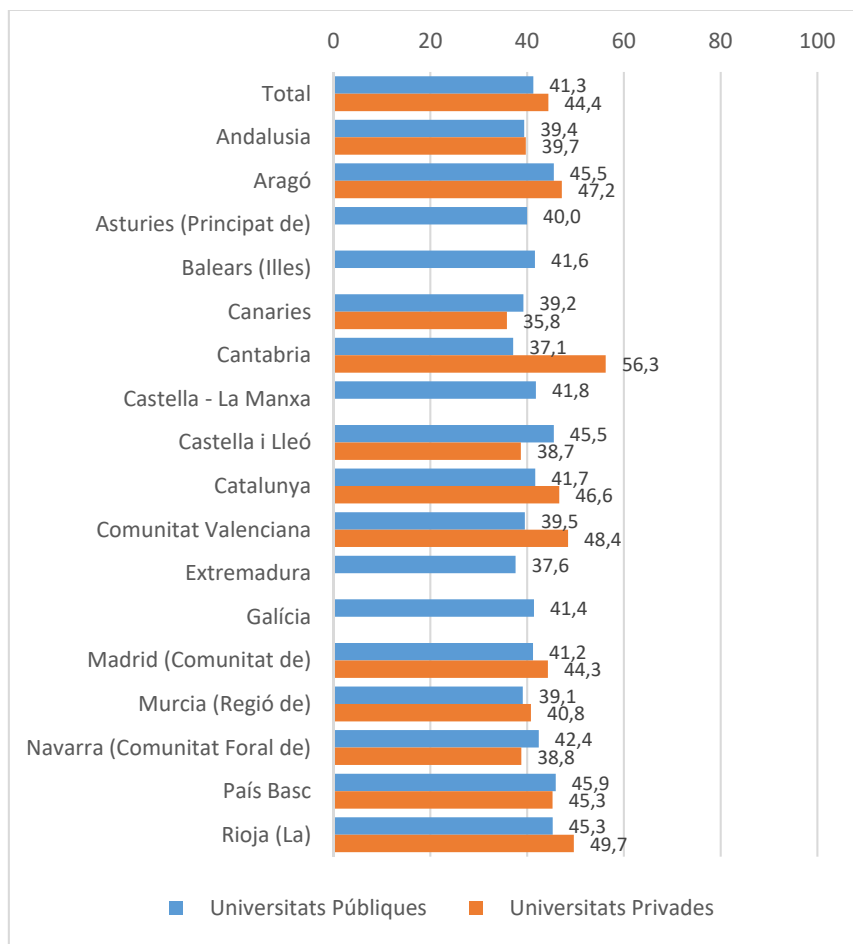
Gràfic 10. Feminització en el Personal Docent i Investigador en universitats públiques i privades valencianes. Cursos 2006-07, 2012-13 i 2016-17.

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques universitàries.

La situació de la Comunitat Valenciana està en consonància amb la resta de comunitats autònomes, sent La Rioja la que presenta una major proporció de dones entre el seu cos docent i investigador (48,2%) i Extremadura amb un 37,6% el territori amb menor presència de dones com a docents i investigadores en les seues universitats. Si observem les dades per públiques i privades les diferències més remarcables es donen en Cantàbria, amb gairebé vint punts de diferència, i en un segon lloc està el nostre cas de la Comunitat Valenciana, amb gairebé deu punts de diferència entre el percentatge de dones del PDI en la privada i en la pública.

Gràfic 11. Distribució percentual de les dones en el PDI i Comunitat Autònoma en universitats públiques i privades. Curs 2017-2018.

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques universitàries.

L'asimetria entre homes i dones en el professorat universitari s'evidencia quan observem les dades segons categoria, ja que continua persistint l'anomenat sostre de vidre en la distribució de dones en la categoria de major reconeixement universitari i retribució salarial, és a dir, en la categoria més alta que és la de catedràtiques d'universitat. Com es pot observar a la taula, en general, hi ha menys dones en les categories de PDI més altes i millor considerades en reconeixement i salari (catedràtiques i titulars d'universitat) perquè encara no s'ha arribat en cap universitat pública valenciana a traspassar la barrera del 50%. Sí que és de veres que en el curs més recent els percentatges són majors en comparació a fa deu anys. En canvi, en les categories més baixes de l'inici de la carrera acadèmica, com és el cas de la figura d'ajudant doctor, la distribució de

les dones és en general més alta, però considerablement menor en les universitats Miguel Hernández i Universitat Politècnica de València, no arribant en cap dels dos casos al 40%. La categoria de contractat doctor podem dir que és la categoria que presenta una major simetria entre dones i homes, en general.

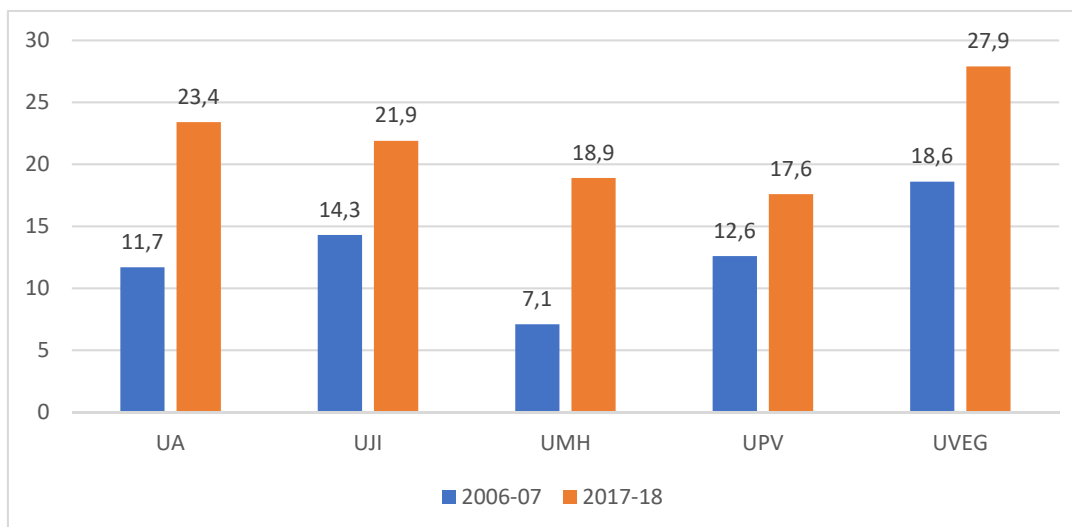
Taula 15. Distribució de dones segons categoria del PDI. Universitats públiques valencianes. Cursos 2006-07, 2012-13 i 2016-17.

2006-07	CU	TU	CEU	TEU	CD	AD	A	AS
UA	11,7	33,6	35,0	41,5	64,3	50,0	44,3	35,0
UJI	14,3	38,7	44,4	43,8	57,4	50,0	46,3	39,6
UMH	7,1	30,2	38,2	38,0	35,0	60,0	37,8	31,2
UPV	12,6	25,6	31,9	27,7	33,3	25,0	43,7	29,9
UVEG	18,6	37,7	32,3	48,5	50,9	51,7	52,5	41,9
2017-18	CU	TU	CEU	TEU	CD	AD	A	AS
UA	23,4	42,2	42,9	36,6	44,6	44,2	59,6	40,6
UJI	21,9	47,7	100,0	40,7	51,2	49,5	56,3	47,5
UMH	18,9	40,3	25,0	28,6	42,9	35,4	61,9	38,4
UPV	17,6	31,1	37,1	28,6	44,5	34,8	33,3	34,8
UVEG	27,9	41,9	33,3	47,9	56,1	51,9	100,0	44,9

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques universitàries.

Com es pot observar al següent gràfic hi ha hagut una evolució ascendent en el nombre de catedràtiques en totes les universitats públiques valencianes. El major increment en el període considerat (del curs 2006-07 al 2017-18) a la Universitat Miguel Hernández, amb un increment de 11,8 punts, i a la Universitat d'Alacant, amb 11,7 punts, seguides de la Universitat de València amb un 9,3% més de catedràtiques i d'un 9,1% en la Politècnica, mentre que a la Jaume I hi ha hagut el menor increment amb un 7,6%.

Gràfic 12. Evolució del percentatge de dones catedràtiques. Universitats públiques valencianes. Cursos 2006-07 i 2017-18.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri d'Educació, Estadístiques universitàries.

Acabem aquest apartat sobre universitat destacant que el període 2007-2017 es caracteritzat per la incidència dels anys de crisi econòmica i les mesures aplicades de restricció de la despesa pública amb un descens del nombre de persones matriculades en les universitats públiques i simultàniament una expansió de les universitats privades molt patent al cas valencià amb les dades de matriculació.

En segon lloc destaquem que la universitat amb més proporció de dones és la Universitat de València (superen el 60%) i la que en té menys és la Universitat Politècnica de València (no arriben al 40%), tot i que aquests grans percentatges cal observar-los de manera més detallada per branques de coneixement. En aquests deu anys les dones continuen decantant-se per estudiar en major mesura estudis universitaris de la branca de Salut i d'Arts i Humanitats.

Un següent resultat destacable és que les dones universitàries tenen un millor rendiment i prolonguen un poc menys que els homes els anys d'estudi per a graduar-se. Per finalitzar, quant al personal universitari el PAS està clarament feminitzat però s'hi dona una sobrerrepresentació dels homes en el grup A, que és el grup més alt de responsabilitat i salari. Pel que fa al PDI les universitats

privades valencianes tenen una proporció més alta de dones en comparació amb les públiques.

1.9. Les dones a l'aprenentatge al llarg de la vida

L'anomenat aprenentatge al llarg de la vida és un concepte que s'ha estès en els darrers temps al nostre context, provinent del terme anglés *lifelong learning* que utilitza la Unió Europea, tant en l'agenda per a les polítiques d'educació, com en les fonts de dades de l'oficina europea d'estadística coneguda com a Eurostat. Així doncs, podem assumir com a sinònim aprenentatge al llarg de la vida i un altre concepte d'ús habitual com és formació permanent.

En el cas de l'estat espanyol aquest tipus de formació es pot explorar a través de l'INE mitjançant l'Enquesta de Població Activa en relació a l'anomenada formació permanent i continua.

Taula 16. Població de 16 anys o més que cursa estudis, reglats o no, de formació general, formació bàsica d'adults i habilitats personals segons sexe. Comunitat Valenciana. 2016, 2017, 2018.

	Dones	Homes
2018	50,6	54,6
2017	44,2	59,1
2016	50,0	54,8

Font: INE. Enquesta de Població Activa.

Les dones estan més presents en els ensenyaments de tipus formal o reglat per a persones adultes en un 57,5% que els homes, que són un 42,5% en el curs 2017-18. En els ensenyaments no formals els homes (84,3%) són una proporció més alta que les dones (15,7%).

Taula 17. Dones i homes en formació de persones adultes. Comunitat Valenciana. Curs 2017-18.

	% Dones	% Homes
Ensenyaments de caràcter formal	57,5	42,5
Ensenyaments de caràcter no formal	15,7	84,3

Font: Portal Estadístic Generalitat Valenciana. Estadística ensenyaments no universitaris. Educació Persones Adultes.

Aquestes breus dades apunten que la presència de les dones a la formació al llarg de la vida es distribueix de manera diferent a la dels homes, almenys pel que fa a educació formal i no formal.

2. CONCLUSIONS: L'EDUCACIÓ I LES DONES, ENTRE L'ÈXIT ACADÈMIC I LES DISCRIMINACIONS OCULTES

El recorregut per les dades que hem fet al voltant de les diferents etapes educatives i observant la seua evolució en els darrers deu anys ens permeten afirmar que, primer de tot, es mantenen vàries asimetries de gènere al sistema educatiu valencià, un patró similar per al cas espanyol.

Un altre resultant destacable és l'alta feminització del cos docent, especialment al cas de l'educació infantil, que és un cas conegut però que l'observació de les dades ens permet confirmar: com es recull a aquest informe, les taxes de feminització docent a infantil es correlacionen amb la feminització dels estudis universitaris d'aquesta especialitat sense pràcticament cap variació de la tendència en els darrers deu anys.

En tercer lloc, volem destacar que en termes de rendiment les dones tenen millors resultats, de manera generalitzada, tant pel que fa a les taxes d'idoneïtat a primària, com a secundària. L'anomenat com a èxit educatiu de les dones queda evidenciat per les estadístiques sobre matriculació, graduació i rendiment, però, alhora, aquest èxit conviu amb un transfons de no equitat entre dones i homes i es perceben efectes d'una socialització diferenciada a través de la

transmissió de la cultura androcèntrica a la nostra societat (Subirats, 2016). Aquestes diferències les hem trobat de manera molt palpable al cas de la formació professional en la distribució diferenciada de dones i homes per famílies professionals: el patró diferenciatiu és tant alt que algunes famílies professionals concentren a més d'una 90% d'homes, i no es tracta d'una dada aïllada, sinó que hi ha diversos casos.

També als estudis artístics ens trobem una realitat molt marcada pels rols i estereotips de gènere tal i com mostren les dades, de manera aclaparadora en els estudis de dansa i també en la tria d'alguns instruments, alguns d'ells molt feminitzats o molt masculinitzats.

Pel que fa als estudis universitaris les dones són certament més nombroses en com a estudiantat i estan assolint majors nivells de formació que dècades anteriors, així com, en general, mostren uns resultats acadèmics més exitosos que els homes si ens detenim en les taxes de rendiment, tal i com hem inclòs en aquest informe. Tanmateix aquesta referència freqüent a l'èxit acadèmic femení amaga altres processos menys visibles com és la persistència de la marca de gènere a l'hora de triar estudis universitaris, tal i com s'observa en les dades sobre el procés de preinscripció universitària. També es mantenen les diferències en la distribució de dones i homes en el personal universitari, mantenint-se una alta feminització en el personal d'administració i serveis, però amb una sobrerrepresentació dels homes en els llocs de major responsabilitat; en el cas del personal docent i investigador les diferències per categories també es mantenen.

3. PROPOSTES I RECOMANACIONS

- 1. Disposar d'un sistema estadístic més complet sobre l'educació per estudiar la interseccionalitat de la desigualtat.** En aparença i en un nivell formal, el nostre sistema educatiu resulta igualitari en termes de gènere, però quan s'aprofundeix en les dades s'hi troben evidències de la persistent desigualtat que hi roman. Per això, la primera de les nostres

recomanacions és proveir-nos d'un sistema estadístic més complet on s'aborde l'estudi de la realitat educativa i les estadístiques educatives des de la perspectiva de gènere i, sobretot, es pose en rellevància la necessitat de fer visible la interseccionalitat de la desigualtat. Precisem de dades que ens permeten creuar la variable sexe amb altres variables estructurals, com el territori, mitjançant l'origen geogràfic, i la classe social d'origen. És fonamental disposar, en aquest sentit, d'un sistema estadístic més complet i d'un accés més directe per conèixer millor la realitat del nostre país en termes educatius.

2. Cercar les absències, fomentar les presències. Implementar anàlisis i estudis sectorials que ens ajuden a conèixer les raons per les quals continuen les asimetries entre dones i homes en determinades especialitats formatives i posteriors desenvolupaments professionals. Fins ara s'ha focalitzat més la política educativa en matèria d'igualtat en promoure que les dones accediren al món tradicionalment masculí i no s'ha atès tant posar en marxa mesures per valorar més els llocs que històricament han estat copats per dones per tal de fer-los atractius també per als homes. Així doncs, cal posar en marxa anàlisis concretes per conèixer per què les dones estan absents en alguns estudis i especialitats, en determinats cicles educatius i en llocs de responsabilitat, així com, estudiar per què els homes continuen absents en aquells perfils formatius i laborals que han estat identificats tradicionalment com a femenins, com és el cas de professions vinculades a les cures als altres i a la provisió de benestar social. A més a més, per assolir aquestes presències de manera més igualitària cal implementar accions coeducatives des dels primers nivells educatius i reconèixer des dels centres la persistència de la socialització de gènere que fa persistir la desigualtat.

3. Innovació en les mesures d'incorporació formativa. Per a trobar a les persones absents (dones i homes) hem d'anar a buscar-los. S'han de proposar noves vies de foment dels perfils formatius (i, per tant, laborals) que no es limiten als que fins ara han estat les mesures de divulgació de referents i de perfils trencadors i exitosos. Cal una nova consciència, i una

nova política, d'atracció de dones i homes allà on estan absents per a no tindre que aplaudir la ruptura sinó la rutina d'estar allà on se vol estar. Per això és important saber per què no estan on volen estar. Especialment en el cas de les joves i els joves, el control que hi fan el grup d'iguals és fonamental, per això cal repensar i establir accions de dinamització amb xics i xiques joves que es basen en el respecte a la diversitat i amb la ruptura amb els estereotips és fonamental per assolir canvis profunds.

- 4. Reforçar la figura de coordinadora d'igualtat i convivència.** No hi haurà igualtat a les nostres escoles i centres formatius si no procurem que hi haja igualtat a la societat al complet i l'escola té un paper clau en aquest gran repte. Cal reforçar la figura de la coordinadora o coordinador d'igualtat i convivència als centres educatius per a promoure un treball més integral, no només centrat en l'aula, sinó pensat també per als altres espais relacionals, com els patis, els menjadors, les activitats extraescolars, les activitats culturals i les festes que es realitzen, les escoles de mares i pares i, també sumant-hi la participació activa de la comunitat educativa en el seu conjunt.
- 5. Formació del professorat en gènere i coeducació.** Cal promoure que tot el professorat tinga un coneixement mínim en desigualtats de gènere i coeducació. De fet, aquesta formació hauria d'incorporar-se a la formació universitària per tal de rebre-la de manera prèvia a l'exercici professional. Tot i que ja s'estan oferint formacions puntuals (a través del CEFIRE, etc) per al professorat en actiu, cal reforçar-ho i promoure una formació en gènere que siga suficientment valorada en la carrera professional per a què siga més acceptada i realitzada per tot el professorat i evitar que les expectatives docents tinguen un pes en les decisions formatives de l'estudiantat. Cal fer visible el rebuig a situacions de discriminació i desigualtat i seguir treballant per trencar la lògica estructural androcèntrica que persisteix en molts centres educatius i dins del professorat.

- 6. Incloure mesures de coresponsabilitat i conciliació per al professorat.** Si volem també un professorat igualitari en l'assumpció de responsabilitats de gestió i direcció necessitem mesures de coresponsabilitat i conciliació de la cura de les persones dependents a la nostra societat. Hui en dia aquesta cura encara està centralitzada en les dones, per al qual cosa tant els homes, com també l'Administració Pública han de ser conscients de la necessitat de coresponsabilitzar-se en les tasques de cura de manera compartida i que no han de ser considerades una càrrega, sinó revaloritzades com una aportació imprescindible que es fa al conjunt de la ciutadania.
- 7. Revisar els continguts i materials des d'una perspectiva de gènere.** És incongruent promoure la igualtat de gènere de manera formal i, alhora, fer servir materials i activitats androcèntriques. Cal una revisió profunda i minuciosa de tots els materials i activitats pedagògiques que es fan servir a les nostres aules per evitar discriminacions i posar en valor els sabers femenins i les aportacions de les autores, històricament amagades o oblidades als llibres de text. I per suposat, cal emprar sempre un llenguatge inclusiu i no sexista.
- 8. Implementar mesures integrals, en l'educació concertada també.** La dualitat del nostre sistema educatiu entre titularitat pública i privada comporta asimetries també en la implementació d'accions. Cal que totes les mesures i accions de política educativa en matèria d'igualtat i diversitat de gènere incloguen a tot el sistema educatiu. També caldria reforçar, en aquest sentit i d'altres, la formació en coeducació per a la inspecció educativa i, així, fer complir el Pla director de Coeducació.
- 9. Acompanyament i participació.** La igualtat no ha de ser una responsabilitat delegada als centres educatius, sinó que ha d'anar acompanyada. L'Administració pública ha d'establir mecanismes per a no deixar a soles als centres i professorat en la lluita contra la desigualtat: els ha de proveir de suficients recursos econòmics i personals, però també de figures que puguin resoldre dubtes, enfortir mesures i empenyar accions. En aquest mateix sentit, s'han de promoure mecanismes de

participació de tota la comunitat educativa en el procés d'incrementar la igualtat de gènere en el sistema educatiu on el professorat, l'estudiantat, així com les famílies i entitats locals puguen veure's inclosos en el procés de transformació que la igualtat de gènere requereix.

10. Incorporar de manera transversal la perspectiva de gènere a l'anàlisi del sistema educatiu valencià en clau transformadora. Aquesta incorporació no només l'entenem en un plànol d'anàlisi i d'estudi per aprofundir en les raons quantitatives i qualitatives, sinó que l'entenem com una acció transformadora en base a una raó més global de justícia de gènere, perquè les dones som la meitat de la població i no podem estar absents de sectors i aprenentatges que tenen una major capacitat econòmica i de creació d'ocupació (com és el cas de la tecnologia o les enginyeries), a més d'un major reconeixement social. La perspectiva de gènere fa visibilitzar i verbalitzar dades ocultes i discriminacions no reconegudes per tal de poder construir un sistema educatiu més igualitari, menys androcèntric i, en definitiva, més just.